

CONSTANTÍ: UNA PLAÇA CASTELLERA DE PRIMER ORDRE RESCATADA DE L'OBLIT

Pere Ferrando i Romeu

Amb la declaració, per part de la Unesco, el passat mes de novembre del 2010 dels castells com a Patrimoni Immaterial de la Humanitat, s'arribava al cim del reconeixement d'aquesta activitat tan nostrada que ens identifica com a poble, i ens situa dins del mapa del món.

Érem molts els qui coneixíem els valors que porta intrínseca l'activitat castellera –l'esforç comú per assolir una fita, la capacitat integradora, etc. etc.– però aquest reconeixement a nivell mundial ha fet d'altaveu, fent arribar aquest missatge sobre els valors dels castells als llocs més allunyats, no tan sols geogràficament, si no també en alguns racons dins la nostra societat més propera.

Arran de l'esmentada declaració, no han estat pocs els qui s'han interessat pels castells –els seus orígens, la seva evolució, la tècnica emprada, la seva realitat social, etc. etc.– Cada població ha aportat i/o està aportant el seu particular granet de sorra en la configuració d'aquesta realitat castellera.

Per això, des d'aquestes pàgines, volem aprofitar la circumstància per estudiar la vinculació castellera de Constantí al llarg del temps, ja que la població se'ns presenta com una plaça amb un pes específic important al segle XIX, i que mereix tota la nostra atenció.

I ho hem fet resseguint totes les notícies que, a data d'avui, s'han pogut localitzar referents a la presència castellera a Constantí. Per arribar a confegir aquest recull que avui presentem, val a dir que han calgut moltes hores i hores de recerca en la premsa escrita de l'època de tot el país –tal i com el lector podrà comprovar en les cites exposades– i complementada amb diverses altres fonts –algunes, sortosament, fins i tot orals–; tot plegat gràcies a la paciència de diversos estudiosos i historiadors que son els que hi han esmerçat aquesta pila d'hores. L'esforç d'uns i altres han fet possible aquest recull que, per la nostra part, hem reunit i hem aportat el nostre granet de sorra en un sol article per tenir totes les dades juntes i a l'abast de la població de Constantí, del món casteller i tothom a qui el tema li pugui interessar.

D'aquesta manera hem pogut confegir i dibuixar la particular vinculació de Constantí vers els castells.

Abans d'iniciar aquest recull, escriurem quatre paraules per explicar –o recordar als qui el tema no li sigui aliè– que l'activitat castellera prové de l'evolució d'un ball anomenat de "Valencians", present a les nostres places –que sapiguem– des del 1687 i que es va estendre a moltes poblacions al llarg del segle XVIII. Bàsicament, el ball consistia en una sèrie de coreografies a peu pla, l'última de les quals, però, era l'aixecament d'una petita torre o castell de tres o quatre pisos. A part, es bastien pilars de dos o tres pisos que caminaven o eren estàtics, segons el moment de la festa. A principis del segle XIX aquest ball va evolucionar cap als actuals castells, bandejant les danses i centrant-se en les construccions, per mirar de fer-les més altes. Tot sembla indicar que aquesta evolució va tenir lloc a Valls, on va trobar el terreny assaonat, ja que la població era dividida en dos bàndols quan els castells van irrompre en la societat del moment. Aquesta dualitat va derivar cap a la rivalitat i, d'aquesta manera, la torreta petita dels Valencians va créixer en qualitat i en nombre de pisos, passant dels sis als set pisos, dels set als vuit i, finalment, dels vuit als nou pisos.

UN BALL DE VALENCIANS A CONSTANTÍ?

Ja hem dit que al llarg del segle XVIII son moltes les poblacions del nostre país on s'ha documentat la presència del Ball de Valencians. Una bona part d'elles coincideixen geogràficament amb l'àrea tradicional castellera –és a dir, Camp de Tarragona i Penedès– però també s'estén per altres comarques limítrofs, i àdhuc en àmbits més llunyanos. Aquests balls van anar desapareixent progressivament als inicis del segle XIX, donant pas a la contractació de les colles vallenques, on es van integrar els aficionats i els practicants del ball local amb coneixements de tècnica castellera.

Com veurem, a la primera notícia fefaent de castells a Constantí –1852– ja es denota que a la població existia una gran afició; d'altre manera no s'entendria l'anunci que s'hi fa. Només per aquest fet, ens podríem plantejar la possibilitat que els constantinencs ja coneixien i participaven en l'art d'alçar construccions humanes. Per això ens interessa molt reproduir la descoberta que l'historiador vilanoví Xavier Güell va publicar fa poc ⁽¹⁾ on explica com, en una visita del llavors bisbe de Tarragona Jaume Creus Martí (Mataró, 1760 - Tarragona, 1825) a la parròquia de Constantí el 6 de març del 1825, va deixar escrit el següent advertiment: *"Prohibimos severamente toda especie de bailes, castillos, representaciones en la Iglesia y lugares sagrados, tambien inmediatamente delante la Iglesia cuando se celebren los divinos oficios, y esperamos que el bayle y Regidores harán lo posible para impedir que se verifiquen tales diversiones en la Parroquia, en los dias y horas que se solemniza la fiesta en la Iglesia."*

La prohibició no era nova a les nostres comarques, ans al contrari, és de les més contemporànies que s'han trobat, ja que un advertiment semblant el trobem ja en una visita pastoral feta cent anys abans, el 1722, al Vendrell. De tota manera, el gruix principal d'aquestes prohibicions estan datades entre el 1760 i el 1807⁽²⁾ en una vintena llarga de poblacions situades dins l'àrea d'actuació del bisbat de Tarragona. En diverses

(1) "Castells a les visites parroquials de Constantí i Vila-seca" a <http://balldexiquetsdevalls.wordpress.com/> (26-8-2011)

(2) "Nova descoberta sobre els orígens dels castells" - Joan Bofarull Solé - Revista "Castells" núm. 30 gener / febrer 2010.

d'aquestes poblacions s'ha documentat activitat castellera, però en d'altres no. Per tant, hem de reconèixer que el fet de trobar aquest document no certifica, en absolut, que es fessin castells a Constantí el 1825, ja que el text podria correspondre a una transcripció d'un altre text estàndard que s'utilitzaria com a model durant les esmentades visites pastorals.

En aquest sentit, potser fora convenient explicar que justament el capellà de Constantí, Gabriel Vilella, va deixar constància en el llibre de visites de la parròquia, l'octubre del 1819, que s'havia extraviat l'anterior llibre de visites que tenien a l'arxiu. Llavors li va demanar al rector de Vila-seca, mossèn Salvador Torres, que n'encetés un de nou copiant els textos de sis visites pastorals fetes a Vila-seca a les primeres pàgines d'aquest nou llibre de Constantí, suposem perquè servissin de referència i consulta en els quefers habituals de la parròquia. En aquestes visites pastorals fetes a Vila-seca també apareixen els advertiments de no fer castells ni altres activitats profanes que destorbessin la litúrgia. Vila-seca i Constantí son dues poblacions amb una certa proximitat geogràfica –uns 16 quilòmetres– que tenen les seves festes majors a tocar: 1 d'agost a Constantí i el 3 d'agost –Invençió del cos de Sant Esteve màrtir– a Vila-seca; dues proximitats que explicarien aquesta vinculació entre ambdues parròquies.

Sigui com sigui, per la nostra part volem creure que els textos reflectien mínimament la realitat de cada població en el moment de la visita pastoral, i que, en el cas de Constantí, almenys existien ja danses populars durant les festivitats locals i, qui sap, si fins i tot els citats “castillos”.

1852, ANUNCI D'UN CASTELL DE NOU

El primer castell de nou pisos es va completar per Santa Tecla, a Tarragona, el 1851. A l'any següent, 1852, es descarrega el segon de la història per Sant Joan a Valls. Era el 24 de juny.

Els qui hem anat recollint informacions sobre les actuacions castelleres al segle XIX sempre ens ha sorprès que, poc més d'un mes de la diada valenca s'anuncii que es tornà a intentar un castell de nou durant la festa major de Constantí, l'u d'agost.

Aquest anunci esdevé, alhora, la primera notícia fefaent sobre castells a Constantí. Dit d'una altre manera, és el primer cop que tenim documentat castells a la població i ja es parla d'alçar-ne un de nou pisos, just quan feia deu mesos que s'havia aconseguit el primer de la història i un mes després del segon. En aquest punt, ens sembla escaient recordar el raonament que hem fet en l'anterior apartat, en el sentit que ens sembla obvi creure que a la població existia ja un solatge casteller des de feia anys.

L'anunci el recullen dues publicacions. Per una part el diari barceloní “El Correo de Barcelona” del 29 de juliol⁽³⁾, i per altre part, el “Diario de Villanueva”, de Vilanova i la Geltrú del dia 31. Fan referència a les festes en honor al patró de la vila, Sant Feliu, pel dia 1 d'agost. El text està datat el 27 de juliol i diu: *“Además habrá los balls de Diables, el dels Castells de Valls, que harán la torre de nueve personas y además otras...”*

(3) Lluís Solsona i Llorens a “Foc Nou” - Butlletí de la colla Joves Xiquets de Valls - núm. 44 Desembre del 1993

Desconeixem fins a quin punt el sorprenent anunci tenia part de reclam publicitari –el 1886 un cronista no se n'està de criticar la pràctica “d'inflar el programa”– i quina part reflectia l'ambició dels vallencs. En aquest sentit, creiem escaient recordar que el cronista de la festa major de Torredembarra del mateix 1852, que se celebra el 4 de setembre –cinc setmanes després de la de Constantí– afirma que *“el año pasado (1851) se hizo en Tarragona lo castell de nou, considerado hasta entonces como imposible. Después ya se hizo en Valls, y en algún otro punto.”* Aquest “altre punt” també ha estat concretat: es tracta del tercer castell de nou documentat de la història, que va tenir com a escenari la ciutat de Vilanova i la Geltrú el cinc d'agost, tan sols quatre dies després de la festa major de Constantí.

Sigui com sigui, al nostre entendre, el que resta clar es que el primer cop que tenim notícia de castells a Constantí, ja ho fa per la porta gran, demostrant que l'afició local era prou sòlida i solvent. Llàstima que no hagi quedat constància del resultat d'aquesta actuació, quedant-nos amb el dubte de si realment es va provar l'esmentat castell de nou pisos.

1877, L'AJUNTAMENT HI PREN PART

L'activitat castellerà havia sofert també, com tota la societat, els estralls de la tercera guerra carlina, ocorreguda entre el 1872 i el 1876, paralitzant qualsevol iniciativa. Però quan es va reprendre, ho va fer amb molta força. El mateix 1876 es tornen a plantar castells de nou pisos a Tarragona i el 1877 trobem moltes actuacions castelleres en diverses poblacions de les nostres comarques.

Serà el cas de Constantí, on apareix la segona notícia de castells a la població. Havien passat 25 anys des d'aquell anunci de castell de nou del 1852 i, fins avui, ningú ha trobat cap altre actuació que ompli aquest buit de tota una generació, deixant aquella primera notícia isolada i desconnectada de la resta.

Dos diaris tarragonins ens anuncien la presència dels vallencs a la festa major local. El primer en fer-ho fou “La Opinión” del 29 de juliol amb aquestes paraules: *“Habrá las cuadrillas de Xiquets que haran sus arriesgadas torres.”*. El segon, el “Diario de Tarragona” de dos dies després –el 31– on podem llegir: *“Se halla contratada la ‘colla dels Chiquets de Valls’ para levantar torres en la población y durante los actos oficiales.”* ⁽⁴⁾

Pel primer text sembla que hagin estat contractades les dues colles vallenques –Nova i Vella– però llegint el segon, sembla evident la vinguda d'una de les dues.

Recentment l'historiador vilanoví Xavier Güell ha aportat a la historiografia castellerà el resultat de la seva recerca entre les actes municipals de Constantí durant el segle XIX. D'aquesta manera ha localitzat que en la sessió del 29 de juliol els regidors van decidir *“por unanimidad de votos acuerdan: que se alquile la orquesta del Director Señor Mestres de Villa de Valls, los Xiquets de la misma Villa...”* ⁽⁵⁾

Molts cops les colles castelleres eren contractades pels propis aficionats. Aquests, a part d'ajudar a la pinya i pujar en alguns castells més o menys importants –depenent de la qualitat del casteller– donaven suport logístic als xiquets, hostatjant-los a les seves

(4) Miquel Trenchs i Mestre a “Miscel·lània Castellera anys 1850-1900” - Radio Capital de l'Alt Camp, Valls, Maig 1989

(5) Xavier Güell Cendra a “El Vallenc”-“Els castells als llibres d'actes de Constantí” 25-2-2011

cases i convidant-los a menjar. Els estaments oficials, en aquest cas l'ajuntament, a voltes no hi intervenia en cap sentit. En altres casos, els aficionats demanaven una subvenció a l'ajuntament per ajudar a pagar despeses. I en altres, la contractació anava a càrrec de l'erari municipal. Desconeixem el grau d'implicació de l'ajuntament de Constantí en aquesta festa major del 1877, tot i que, pel que hem llegit, sembla que fou total, en fer-se càrrec de la vinguda dels castellers vallencs.

Passada la festa, un cop més ens hem de lamentar de no disposar del resultat de l'actuació dels Xiquets. Güell aporta una nota publicada al diari tarragoní "La Opinión" (5) on es repassen diversos aspectes de la festa però obvia totalment parlar de castells; tal i com encertadament analitza Güell motivat per *"no considerar-ho del gust de la classe benpensant, qui monopolitzava la lectura de les publicacions"*. I es que, a diferència d'avui, en aquella època els castells no era una activitat ben vista per tothom.

1878, ELS CASTELLS TENEN CONTINUÏTAT

Ara si, no hem d'esperar anys i anys per trobar una nova notícia. I es que amb la represa del 1877 s'inicia una llarga tongada d'actuacions a la vila, com veurem. Just en la propera festa major es torna a anunciar la vinguda dels Xiquets de Valls. El diari tarragoní "La Opinión" del 30 de juliol anuncia que pel dijous u d'agost *"concurrirán a la fiesta los Xiquets de Valls"*

La presència de la orquestra del sr. Oliva de Reus durant les funcions religioses deuria motivar el fet que l'anunci de la festa major de Constantí d'aquell any també fos anunciada a la premsa de la capital del Baix Camp, concretament a la edició del dia 31 de juliol del "Diario de Reus".

En canvi, entre la documentació municipal, ja no apareix cap referència a la contractació dels xiquets, com s'havia fet l'any anterior. I es que un buidat d'aquesta documentació entre el 1863 i el 1893 ens ha posat al descobert que l'ajuntament no intervenia ni ajudava econòmicament a l'activitat castellera, a excepció del 1877 que ja hem vist i el 1887, que ja comentarem. L'erari municipal acostumava a sufragar les despeses de contractació de l'orquestra, l'almoïna pel sermó del capellà i, alguns cops, l'organització de curses d'homes –anomenades llavors com a "cossos"– La resta anava a càrrec de les societats i dels mateixos vilatans.

Pel que fa a l'actuació d'aquest 1878, tampoc res no sabem del seu resultat.

1879, CASTELLS PER LA FESTA MAJOR D'HIVERN

Fins ara hem anat desgranant notícies castelleres circumscrites, totes elles, dins la festa major dedicada al màrtir africà Sant Feliu, l'u d'agost. Però la vila compta –com en moltes altres del nostre país– amb una segona festa major, coneguda com festa major petita, dins la qual es reproduïxen alguns dels models de la gran. En el cas de Constantí, l'altre festivitat s'escau el 20 de gener en honor a Sant Sebastià, co-patró de la vila.

Malgrat les inclemències meteorològiques pròpies de la data, s'han localitzat diverses notícies a la premsa de l'època on es parla d'una festivitat prou reeixida i vigorosa,

amb la participació de diferents elements del seguici popular pròpies de les festes majors d'estiu. Aquestes informacions, localitzades per Xavier Güell ⁽⁶⁾ s'inicien ja el 1855, amb la presència del Ball de Diables; continuant el 1871 amb gralles i el 1877 amb el Ball de Serrallonga i el de Sant Antoni Abat.

Arribats el 1879, la novetat se'ns presenta quan apareix una actuació castellera entre els actes celebrats per l'esmentada festa major d'hivern. El "Diario de Tarragona" del dia 21 de gener, un cop passades les festes, no dona cap motiu pel dubte: *"En el vecino pueblo de Constantí se han celebrado con varios regocijos públicos y funciones religiosas las fiestas de San Antonio Abat anteayer (19 de gener) y la de San Sebastian ayer (20 de gener) (...) La colla dels 'Xiquets de Valls' ha levantado atrevidas torres ambos días y en el de ayer tuvo lugar la procesión correspondiente en honor del patrón del pueblo"*

Confirmada la notícia, cal dir que, malgrat que es pugui pensar el contrari, l'activitat castellera al segle XIX s'estenia al llarg de tot l'any. És evident que a l'estiu es quan s'hi concentrava la major part, però si convenia, els castells eren presents en qualsevol moment de l'any, per desagradables que fossin les condicions climatològiques.

1879, CONSTANTÍ ÉS PLAÇA DE CASTELLS DE NOU

Encadenant tres anys seguits –i sumant-hi la presència dels castells per Sant Sebastià–, aquesta festa major del 1879 esdevé del tot especial per l'activitat castellera a la vila. La premsa valencina recull l'anunci dels actes de la festa major que es va publicar al diari tarragoní "La Opinión" del dia 27 de juliol. Pertocant al castells, aquest cop les intencions no poden ésser més clares: *"Tienen contratadas las dos collas de Xiquets de Valls que levantarán las arriesgadas torres de tres pilars de nou..."* D'aquest contundent anunci se'n fa ressò, com hem dit, el "Diario de Valls" i "El Vallense" del dia 29 de juliol i, també, el "Diario de Tarragona" de l'endemà, dia 30.

L'expectació creada –com hem vist, fins a quatre publicacions (dues valenques i dues tarragonines) van inserir l'anunci a les seves pàgines– al voltant d'aquesta actuació rau en el fet que foren contractades les dues colles valenques, la Vella i la Nova. Poder confrontar les dues agrupacions en la mateixa plaça era sinònim de bons castells. De sempre, les dues colles valenques han rivalitzat a plaça. Per tant, la seva presència aquella festa major del 1879, havia de comportar una bona exhibició.

No sabem si ha estat una casualitat o bé fou el resultat positiu de l'actuació, el cas es que, aquest cop sí, i per primera vegada, hem trobat la crònica post festa on explica com va anar el seu desenvolupament.

No es tracta de cap informació detallada ni, molt menys, complerta. Però tenint en compte la gasiveria a que estàvem acostumats fins ara alhora de parlar de castells a Constantí, les quatre ratlles que segueixen son d'una importància cabdal per la particular història castellera de la vila: *"Han contribuido no poco a la animación que ha reinado... la*

(6) "Dues cròniques vuitcentistes a Constantí per Sant Sebastià » (25-9-2011) i « Castells a Constantí per Sant Sebastià i Sant Antoni Abat al segle XIX » Xavier Güell Cendra (29-9-2011) <http://balldexiquetsdevalls.wordpress.com/>

Muy animada se ha visto estos dos últimos días la vecina villa de Constantí con motivo de verificar su fiesta mayor anual. Las funciones religiosas han sido solemnes, acudiendo á las mismas gran número de fieles, en términos de hallarse enteramente llena aquella espaciosa iglesia, en especial á la hora de celebrarse los divinos oficios de la mañana.

Ha contribuido no poco á la animacion que ha reinado y á la concurrencia de forasteros de esta capital, Morell, Pobla, Vilallonga, Canonja y pueblos comarcanos, la estancia durante ámbos días de las dos collas de Xiquets de Valls que rivalizaron en levantar atrevidas torres, logrando levantar la de nueve pilares la colla conocida por *la vella* y verificando *la nueva* la torre denominada *de dos pilans* de vuit. Al baile que tuvo lugar en el entoldado anteanoche, acudió tambien mucha gente, en

Retall del "Diario de Tarragona" del dia 3 d'agost del 1879 on es pot llegir clarament que la colla Vella dels Xiquets de Valls hi va alçar un castell de nou pisos".

estancia durante ambos días (1 i 2 d'agost) de las dos collas de Xiquets de Valls que rivalizaron en levantar atrevidas torres, logrando levantar la de nueve pilares la colla conocida por la Vella y verificando la Nueva la torre denominada de dos pilans de vuit..." ("Diario de Tarragona" 3 d'agost)⁽⁷⁾

L'al·licient que representa tenir a plaça les dues colles vallenques havia funcionat. No sabem si aquest fou el primer any en que la vila va veure castells de nou –recordem l'anunci del 1852– però està prou clar que en aquesta festa major del 1879 la població de Constantí es convertia merescudament en "plaça de nou", esdevenint una de les 15 privilegiades poblacions que, al llarg del segle XIX van veure construccions d'aquesta alçada. (Veure quadrant)

Places de Castells de nou pisos al segle XIX

Núm. ordre	Població	Data 1a noticia	Motiu
1	Tarragona	23 de setembre del 1851	Santa Tecla - Festa Major
2	Valls	24 de juny del 1852	Sant Joan - Festa Major
3	Vilanova i la Geltrú	5 d'agost del 1852	M. Deu les Neus -Festa Major
4	Torredembarra	4 de setembre del 1852	Sta. Rosalia - Festa Major

(7) Ob.cit. "Miscel·lània Castellera..." pàgs. 46 i 48

Núm. ordre	Població	Data 1a notícia	Motiu
5	Reus	14 de setembre del 1856	Festes de la Misericòrdia
6	Vilafranca del Penedès	30 d'agost del 1860	Sant Fèlix - Festa Major
7	El Catllar	29 d'agost del 1877	Festa Major
8	Bràfim	25 de juliol del 1879	Festa Major
9	CONSTANTÍ	1 d'agost del 1879	Festa Major
10	El Pont d'Armentera	1 de setembre del 1879	Festa Major
11	Alcover	21 d'octubre del 1880	Fires d'Octubre
12	La Riera	19 de juliol del 1881	Festa Major
13	Vila-seca	2 d'agost del 1881	Festa Major
14	El Vendrell	6 d'agost del 1881	Sant Salvador - Festa Major petita
15	L'Arboç	2 de setembre del 1883	Festa Major

Una alçada, per altre part, que certifica la categoria de la plaça on s'havien alçat, ja que en la construcció d'aquests castells de nou pisos es requeria de l'ajut d'un gran nombre d'aficionats locals que completaven el gruix de les colles vallenques, i sense els quals no hagués estat possible el seu assoliment.

La crònica, a més, ens concreta dos castells –suposem que els més importants– i les respectives colles que el van assolir: la colla Vella completava el “tres de nou amb folre” –la “torre” era sinònim de “castell”, i el “castell” era llavors el “tres de...”–; mentre que la Nova completava el “dos de vuit amb folre”. Com es pot observar, al llarg del segle XIX era freqüent trobar l'expressió “dos pilars de...” o “quatre pilars de...” per assenyalar al “dos de...” o “quatre de...”, una el·lipsi que el mateix us va originar per abreviar el nom de la construcció.

1880, TRES COLLES A PLAÇA?

Encadenant quatre anys seguits de castells a Constantí, arribem a aquest any 1880 on hi trobem un nou anunci sorprenent. Apareix a les pàgines del diari tarragoní “La Opinión” del dia 30 de juliol: *“Habrá salva de morteretes, solemnes funciones de iglesia, collas dels xiquets de Valls (nova y vella), diciendose que también se contratará la de Montblanch...”*

Certament, l'estela de l'any anterior deuria encara resplendir a la memòria dels aficionats un any després. Ara, per adobar-ho, es planteja la possibilitat d'ampliar la presència castellera en tres colles: les dues rivals vallenques i una de Montblanc. En aquest sentit, cal explicar que la ciutat ducal posseïa colla pròpia almenys des del 1871 –primer any on son documentats– i que, a partir del 1876 son ja dues les colles de Torraires –així eren conegudes al segle XIX– existents a Montblanc, seguint l'exemple de la dualitat valenca.

Se sap que ambdues agrupacions van tenir una llarga trajectòria en el temps, fent sortides fora de la seva població. Per això, no ens fa gens estrany aquest anunci si tenim en compte la seva condició de colles consolidades en el temps i en la seva activitat.

Altra cosa es que, al final, la població s'hagués pogut permetre aquesta macroactuació amb tres agrupacions a plaça. En aquest sentit, si llegim el "Diario de Tarragona" del dia 31, veiem com ja no apareixen citats els montblanquins: "*Para hoy y mañana tienen contratadas las dos collas de Xiquets de Valls que levantarán atrevidas torres a las que muestran especial afición dichos vecinos.*" Tot i així, l'anunci de la vinguda de les dues colles vallenques ja genera bones perspectives.

1881, PRIMER ESMENT EXPLÍCIT DE CASTELLERS LOCALS

Per segon cop, la documentació trobada ens aporta una actuació castellera dins la festa major d'hivern, que honora Sant Sebastià, el 20 de gener. Ja ens hi hem referit abastament en la primera ocasió, el 1879.

Ara, dos anys després, tornem a trobar una notícia al "Diario de Tarragona" del 21 de gener del 1881 (5) que ens aporta un nou i interessantíssim element. El retall diu: "*En Constantí, anteayer (19 de gener) celebráronse varios festejos en obsequio á San Antonio Abad, aplazados también desde el lunes, y ayer (20 de gener) tuvieron lugar los dedicados al patrón de aquel pueblo San Sebastian con bastante concurrencia de forasteros, especialmente para ver las torres que levantaron los 'xiquets de Valls' y algunos aficionados de dicho pueblo*"

Inequívocament, el nou element a que ens referíem es a la confirmació d'allò que havíem pressuposat ja a l'inici d'aquest estudi, sobretot en els apartats referents al Ball de Valencians i a les actuacions del 1852 i 1879: que la població atresorava diversos castellers locals, i que aquests no es limitaven a contractar als vallencs i fer pinya, si no que pujaven en els seus castells. La gasetilla anterior no dona marge al dubte: els castells els van alçar "*los 'xiquets de Valls' y algunos aficionados de dicho pueblo*"

Conscient d'aquesta realitat, hem volgut posar noms i cognoms a aquests vilatans. El resultat d'aquest propòsit, el nostre amic lector el trobarà al final del treball.

Sense saber-ne el resultat de l'actuació, podem intuir una bona diada si tenim en compte que just 12 dies després les colles vallenques havien de fer un bon paper a les festes Decennals de la Candelera, que se celebren a Valls cada 10 anys, els acabats en u. La sortida a Constantí els deuria anar com anell al dit per preparar i assajar els castells de màxima dificultat a que es van afrontar el dos de febrer a casa seva: tres i quatre de nou amb folre i el superb pilar de vuit amb folre i manilles.

1882, TORNEN ELS CASTELLS

Després de quatre anys seguits amb activitat castellera durant la festa major de Sant Feliu, hem de passar la edició del 1881 en blanc, on tan sols la premsa tarragonina parla que s'ha celebrat la festivitat amb tota normalitat. Repassant els nostres apunts ens adonem com, per aquells dies, a l'Espluga de Francolí –30 i 31 de juliol– havien contractat

els Xiquets per la seva festa major; el mateix que van fer a Vilabella l'u i el dos d'agost, i a Vila-seca els dies dos i tres d'agost. Potser aquest calendari tan atapeït va impossibilitar la vinguda dels vallencs a Constantí.

Sigui com sigui, el 1882 sí que estan anunciats: *"Hoy celebra su fiesta mayor anual la vecina villa de Constantí, á cuyo fin tendrán lugar en aquel pueblo solemnes funciones religiosas y varios festejos publicos, habiéndose contratado para ello la colla Vella dels Xiquets de Valls."*⁽⁸⁾ ("Diario de Tarragona" 1-8-1882)

La importància d'aquesta breu nota rau en el fet que torna a citar la colla Vella, ara sola, per fer l'actuació. Caldrà seguir aquest detall per intentar determinar si existia alguna preferència dels aficionats locals vers alguna de les dues agrupacions vallenques, tal i com passava en altres poblacions.

1883, ES TORNEN A ANUNCIAR CASTELLS DE NOU PISOS

Ens trobem, encara, en plena època daurada dels castells, iniciada, com hem vist, el 1851 amb el primer castell de nou pisos de la història. En la nota que publica el "Diario de Tarragona" del mateix dia u d'agost, es torna a anunciar un castell de nou i la vinguda, novament, de les dues colles vallenques: *"...tomarán parte las dos collas dels Xiquets de Valls, una de las cuales se propone hacer, después de sus más difíciles ejercicios, la arriessada torre de 9 pisos."*

Amb aquest anunci, es continua confirmant la plaça de Constantí com una de les selectes de la zona tradicional on acostumava a haver-hi castells. Pel que fa al castell anunciat, creiem que no es cap altre que el tres de nou amb folre, tal i com hem argumentat en l'apartat corresponent al 1879.

L'anunci convidant a la festa també es va publicar a "La Vanguardia" i al diari "La Renaixensa" de Barcelona el mateix dia u d'agost.

1884, EL PROGRAMA D'ACTES AL COMPLERT

Fins ara hem tingut la dissort que les notes publicades a la premsa de l'època eren, majoritàriament, escasses en detalls. Els actes de la festa major eren resumits amb poques ratlles i ens privaven de conèixer com era una festa major de Constantí al complert, desglossat per dies, amb horaris, etc.

L'edició del 1884 té la particularitat de conservar publicat un minuciós programa d'actes al "Diario de Tarragona" del 31 de juliol. Per la nostra part, ressegurem aquest per copiar els moments en que els castells eren presents a la festa. No cal dir que qualsevol persona interessada a conèixer més detalls de la celebració, només ha d'accedir a l'esmentat exemplar del diari tarragoní. Aquesta puntualització serveix, lògicament, per a la resta de notícies que anem desglossant en el present treball.

Els actes comencen el dia 31, per la vigília, on ja hi trobem activitat castellerà: *"A las seis de la tarde recorrerá las calles de la población la acreditada música de Villanueva*

(8) Ob. Cit. "Miscel·lània Castellera..." pàg. 66

y Geltrú, compuesta de reputados profesores; las dos collas de 'xiquets de Valls' con sus correspondientes dulzainas y tamborines...”

A l'endemà, Sant Feliu, dia central de la festa, hi podem llegir: “Al rayar el alba habrá repique de campanas, salva de morteretes y la música y danzas del país recorrerán la población. (...) A las doce se verificarán frente a la Casa Consistorial por las dos collas de Xiquets de Valls las difíciles y arriesgadas torres de tres pilans de nou, dos de vuit y un de set, con todas las demás que se acostumbran.”

Finalment, l'endemà dia 2 d'agost, més castells durant la festa: “Por la mañana, lo mismo que el día anterior, se harán salvas de morteretes, la música, 'xiquets de Valls' y danzas del país recorrerán las calles, y al salir del oficio volverán a practicarse las mas difíciles torres por las dos collas de 'xiquets de Valls’”.⁽⁹⁾

És a dir, resumint, que, almenys en aquesta edició, els castells hi van estar presents en tots tres dies de la festa, en un esquema participatiu totalment en consonància amb el model de festa major del Camp de Tarragona i el Penedès d'aquells anys del segle XIX. El fet de participar-hi en tots tres dies abona la nostra afirmació que a Constantí existia llavors un bon nombre d'aficionats que proporcionarien als vallencs tot el necessari –hostatge, menjar, etc.– per quedar-s'hi durant tota la festa. Uns trets sols reservats a places amb solera i tradició.

L'anunci, un cop més, de la presència de les dues colles i amb els seus propòsits d'alçar novament grans castells (tres de nou amb folre, dos de vuit amb folre i pilar de set amb folre) tornen a reafirmar una plaça de primer ordre.

1886, NOVAMENT CASTELLS PER SANT SEBASTIÀ

Des de la represa de notícies castelleres a Constantí l'any 1877, tot coincidint amb l'acabament de la tercera guerra carlina –com ja hem exposat al seu moment– cada any s'havien trobat dades a l'entorn d'aquesta activitat a la vila.

Ara però ens topem amb un any en blanc: el 1885. Aquest cop, però, l'absència dels castells a les festes locals fou motivada per causes de força major. A primers de juliol, procedent de València i Castelló, es va propagar una epidèmia de còlera per la banda de Tortosa que va afectar a bona part de Catalunya. En pocs dies, es van detectar casos a Sant Carles de la Ràpita, Xerta i Ulldecona, estenent-se durant l'estiu cap a altres poblacions com Tarragona, Vila-seca, Reus, Valls, etc.

Davant d'aquesta situació, es van suspendre moltes festes majors, entre elles la de Constantí.

Però tan bon punt les autoritats sanitàries van donar per closa l'epidèmia, la població va voler celebrar la finalització d'aquest estrall sanitari amb diversos actes lúdics i religiosos. Algunes poblacions van preparar festes en dates específiques, ja ben entrat el novembre i fins i tot a mitjans de desembre com fou el cas de l'Espluga de Francolí, però a Constantí es va aprofitar la circumstància de tenir a prop la seva festa major petita per encabir-hi aquesta celebració.

Fou així, doncs, com la festa major d'hivern del 1886, i per tercer cop que tinguem documentat, s'hi fan castells al mes de gener. El “Diario de Tarragona” del 15 de gener

(9) Ob. Cit. “Miscel·lània Castellera...” pàg. 74

avança els actes programats: *“Muchos son los festejos que prepara esta villa para obsequiar á sus patronos Sant Sebastian y San Antonio los días 20 y 21 del corriente en acción de gracias por haberles librado del terrible azote del cólera (...) Habrá también las danzas de Sebastiana del Castillo, de diablos, xiquets de Valls, castillo de fuegos artificiales, trozada, cossos, etc. y un gran entoldado.”* (5) Sense voler-ho, la festivitats va esdevenir polèmica pel fet de programar-hi balls, sense tenir en compte algunes veus que opinaven que *“tratándose de dar gracias á los Santos por el favor que nos han dispensado –es refereix al deslliurament del còlera– no es decorosa tal diversión.”*

Dels castells, però, enlloc més se'n parla.

1886, DE NOU LES DUES COLLES?

Acabem de veure, en parlar de la festa major d'hivern d'aquest any 1886, com l'any anterior, 1885, les nostres comarques van patir els estralls d'una epidèmia de còlera que va obligar a suspendre moltes festes majors, entre elles la de Constantí.

Restablerta la normalitat, els veïns de la vila es van proposar organitzar una festa major a l'engròs, si ens atenem a l'anunci publicat al “Diario de Tarragona” del 30 de juliol: *“este año se celebrará la fiesta mayor el día 1º de Agosto con gran pompa y solemnidad, ya que el año último no pudo celebrarse porqué las circunstancias sanitarias lo impidieron. Habrá grandes funciones religiosas, dos magnificos entoldados de Barcelona, buenas músicas, xiquets de Valls, las dos collas nova y vella, que levantarán sus más arriesgadas torres, por la noche fuegos artificiales y otros muchos festejos. Si el tiempo es bueno será la fiesta mas solemne que hasta ahora se haya celebrado en aquella villa.”* (10)

Entre les singularitats que havien de contribuir a enaltir la millor festa major feta mai fins llavors era l'anunci de la contractació de dues colles castelleres, una circumstància que a Constantí ja l'hem anat observant diversos cops, ja sigui mitjançant anuncis o constatant la seva visita, com és el cas del 1879.

El lector ja s'haurà adonat que en la majoria d'ocasions no disposem de cap crònica, ni carta ni res que ens expliqui algun detall del resultat de l'actuació castellera. Ja ens hem lamentat en l'apartat corresponent al 1877. D'aquesta, a priori, extraordinària festa major, tenim el testimoni d'un “senyoret” tarragoní que, segons ell mateix reconeix, *“los domingos son para mí (...) los días en que más me aburro y me fastidio”*. Casualment aquell any 1886, el dia central de la festivitats –u d'agost, Sant Feliu– s'esqueia en diumenge i això, sens dubte, deuria promoure encara més l'assistència de forasters a la vila. I entre ells la d'aquest il·lustrat tarragoní que es va desplaçar a Constantí per fruir de la festa.

Sota la inicial “X”, el nostre desconegut visitant publicava les seves impressions al diari “La Orden” del 3 d'agost. *“En honor de la verdad las fiestas no fueron las que cantaba el programa; pero esto no lo extrañamos, porque en todas partes dan cada tino en esto de la fiestas... Por la mañana la Colla vella dels Xiquets de Valls levantó las acostumbradas torres en distintos puntos de la población.”* (10)

(10) Ob. Cit. “Miscel·lània Castellera...” pàg. 76 / « Castells a Constantí per Sant Feliu (1886-1892) - Xavier Güell Cendra - <http://balldexiquetsdevalls.wordpress.com/> (8-1-2012)

Posant aigua al vi, el nostre ignot informant en fa una descripció no massa afalagadora de la festa, tot i reconèixer la gran aglomeració de forasters presents a la vila. I, de pas, només parla de la presència d'una colla castellera pel diumenge, quan ell hi va estar present. Això sí, és d'agrair la concreció que fa, exposant que es tracta de la colla Vella de Valls, una agrupació que ja l'hem vist anunciada el 1882 i confirmada la seva presència en altres ocasions.

1887, L'AJUNTAMENT TORNA A INTERVENIR

En l'apartat corresponent a l'any 1877 havíem explicat de quina manera els ajuntaments acostumaven a participar en la vinguda de les colles castelleres. En el cas de Constantí, vèiem com, per primer cop, el llibre d'actes de l'ajuntament recollia oficialment aquesta participació en la contractació dels Xiquets de Valls. També havíem vist, quan parlàvem del 1878, com aquesta participació fou totalment esporàdica i aïllada, sense continuïtat en el temps.

Arribats a aquest 1887, però, tornem a trobar als llibres d'actes una segona referència sobre la contractació dels castells per la festa major local. En la sessió del 24 de juliol hi consta el següent esment: *"...dió cuenta el Señor Presidente (Josep Torrens Golorons) habersele presentado algunos vecinos, pidiéndoles recursos y autorización para poder hacer la fiesta del Santo Patrono, San Felix, el día primero de Agosto próximo, con la esplendidez que se requiere, y existe en dichas fiestas las collas dels Xiquets de Valls; y se acuerda que se autorize para ello, satisfaciendose al efecto del Presupuesto corriente y del capítulo de Imprevistos para dicho objeto, la cantidad de cincuenta Pesetas."* ⁽¹¹⁾

Repasant més documentació municipal trobem com, efectivament, apareixen carregades les esmentades 50 ptes. al capítol d'imprevistos, que foren satisfetes el dia 4 d'agost –tot just passada la festa– a Francesc Solé Pamies, suposem que un vilatà que deuria intervenir en la contractació dels xiquets.

Per situar aquestes 50 ptes. en el temps i en l'àmbit casteller, hem volgut recollir alguns dels imports que van cobrar les colles castelleres per aquells anys en altres poblacions que van visitar:

- A Vilafranca del Penedès, per tres dies d'actuació i fent castells de nou, la colla Nova de Valls cobrava 1.050 pessetes el 1884.
- A Tarragona, per Santa Tecla del 1883, les dues colles vallenques van cobrar 250 pessetes cada una per actuar dos dies amb castells de vuit.
- Al Vendrell, per Santa Anna del 1884 es pressuposten 400 ptes. si venen les dues colles vallenques.
- A Sitges, per la festa major del 1884 només es donen 50 ptes., fent constar que es tracta d'una subvenció.

Per tant, a la vista d'aquestes dades, es evident que amb 50 pessetes tan sols es sufragaria una part de les despeses de l'actuació castellera; la resta s'obtidria mitjançant les actuacions davant les cases d'alguns personatges benestants –que gratificaven la deferència– i en els llevats de taula –quan es passava per les cases a demanar la voluntat–.

(11) Xavier Güell Cendra a "El Vallenc"- "Els castells als llibres d'actes de Constantí" 25-2-2011

Amb aquestes tres fons d'ingressos, els castellers es cobrien els jornals que podien haver perdut pel fet de deixar d'anar a treballar per anar amb les colles, ja que les festes majors acostumaven a celebrar-se el mateix dia del sant, ja fos laborable o en diumenge.

Podem mirar-ho encara d'una altra manera: el salari nominal masculí el 1887 era de 3,278 pessetes⁽¹²⁾. Si van actuar dos dies, amb 50 pessetes es cobrien el jornal de 8 persones i si actuaven un de sol, no arribava als 15 jornals. Molts pocs castellers per una època encara esplendorosa i per una plaça de primer ordre, llavors.

L'acostumat anunci a la premsa el trobem, aquest cop, al diari tarragoní "La Provincia de Tarragona" del 27 de juliol i a "La Opinión" del 31, amb les mateixes següents paraules: "...habrá una brillante función religiosa, en la que predicará el M. I. Doctor D. Antonio Balsells, canónigo Magistral de esa metropolitana, salvas de morteretes, las collas dels Xiquets de Valls y bailes públicos..."⁽¹³⁾

Tot i que amb més ambigüitat, sembla que aquest anunci també fa referència a la presència de les dues colles vallenques competint a la plaça, com els anys anteriors. En aquest cas, les al·ludides 50 pessetes encara donarien per menys si s'haguessin de repartir entre totes dues.

1890, S'INICIA LA DECADÈNCIA

Poc a poc, l'activitat castellera es va submergint en una lenta però inexorable decadència. Diversos factors, com ara la crisi agrària produïda per la plaga de la fil·loxera a les vinyes; la marxa de la gent cap a Barcelona i les ciutats del voltant, on les indústries demanaven mà d'obra; o el canvi de costums de la societat, que veia els castells com una activitat anacrònica, d'altres temps i contrària a la modernitat, van fer que les colles anessin perdent suport social.

Places on la seva presència era indiscutible, ara qüestionaven la seva contractació. Desconeixem per què no van venir a les festes majors de Constantí del 1888 i 1889 (tot i que a l'edició del 1888 la premsa tarragonina recull la desgràcia d'haver-se perdut gairebé tota la collita de raïm), però és simptomàtic que, a partir d'aquests anys, la seqüència es vagi trencant cada cop amb més freqüència.

El "Diario de Tarragona" del 30 de juliol recull una nota on llegim: "*Según se dice, las collas de Xiquets de Valls tomaran parte en la fiesta.*" També van aparèixer breus similars a "El Mercantil" i a "La Opinión" de l'u d'agost (13). Novament les paraules del cronista semblen voler indicar que encara hi havia la intenció de fer venir les dues colles vallenques.

1892, ELS CASTELLS, PROBABLES

Després d'un altre any en blanc –1891–, el 1892 tornen a aparèixer anunciats al programa d'actes que va publicar el "Diario de Tarragona" del 27 de juliol.

(12) Santi Suárez-Baldrís - "Castells i Televisió, la construcció mediàtica del fet casteller", pàg. 69 - Cossetània, 1998

(13) Ob. Cit. "Miscel·lània Castellera..." pàg. 78 / « Castells a Constantí per Sant Feliu (1886-1892) - Xavier Güell Cendra - <http://balldexiquetsdevalls.wordpress.com/> (8-1-2012)

Un programa força detallat –tot i que no tan com el de l'any 1884–, separant els actes dels tres dies en que està constituïda la festa major. Pertocant als castells, però, només els cita després de l'ofici del dia del patró i encara amb algun dubte: *“Terminado dicho acto –l'ofici– es muy probable que la colla dels Xiquets de Valls haga sus ejercicios de fuerza y equilibrio, mientras nosotros (los que no somos aficionados á presenciar tales actos) tomaremos el Vermout y esperaremos la hora de comer.”* (13)

Pel que es veu, el “corresponsal” –tal i com signa la crònica– no era pas aficionat als castells. Es tracta d'una circumstància molt estesa al segle XIX: la majoria de lletrats, gent de cultura, etc. no acostumaven a ésser admiradors dels castells. Existeixen, òbviament, diverses excepcions; només cal resseguir la llista d'escriptors, músics, historiadors, etc. que van incloure els castells en la seva obra ja al segle XIX. Però no era la norma. Ja n'hem parlat al final de l'apartat corresponent a l'any 1877.

Si ens atenem a la informació apareguda al diari “La Renaixensa” de Barcelona del dia 8 d'agost –és a dir, tan sols una setmana després de l'anunci de Constantí– les colles vallenques passaven per un mal moment, ja que parla, sense embuts, de *“la disolució de la darrera colla que'n resta (...) La colla vella que estava mitj desorganitzada (la nova ja ho está del tot) tornarà á organizarse completamente”* (14) No es tracta d'una dissolució definitiva, car aviat es tornen a trobar notícies de la seva activitat, però si que demostren ja un estat de declivi més que evident.

1893, DARRERA NOTÍCIA DE LA FESTA MAJOR PETITA

Fins aquí hem pogut comprovar com a la festa major petita que honora a Sant Sebastià i, també a Sant Antoni Abat, s'hi havia encabint una actuació castellera en diverses ocasions. Recapitulant, direm que, fins ara, tenim notícies de castells a les edicions del 1879, 1881 i 1886.

El capítol corresponent a aquesta festivitat l'hem de cloure aquest 1893, on s'ha localitzat la darrera dada coneguda fins ara. La informació és extreta de “El Correo de la Provincia”, de Tarragona, del 10 de gener, on s'anuncia que *“en el programa de los festejos profanos figuran castillos de fuegos artificiales, cucañas, torres por la colla dels ‘Xiquets de Valls’, etc. etc.”* (6)

L'acabament de notícies coincideix en l'inici de la decadència de l'activitat. Potser algun dia apareguin dades noves però és evident que el declivi va fer desaparèixer del calendari casteller a moltes actuacions; les primeres a caure foren les que tenien una menor tradició i, després, fins i tot van caure del calendari actuacions que semblaven indiscutibles.

1895, UN ALTRE PROGRAMA D'ACTES DETALLAT

Ja ens hi hem referit, en parlar del 1884, de la dificultat de trobar publicat a la premsa del moment un detallat programa d'actes de la festa major gran, ja que, en la majoria

(14) “La Colla Vella dels Xiquets de Valls va actuar dos cops a Vilanova i la Geltrú el 1892” - Xavier Güell Cendra a “Diari de Vilanova” 7-12-2001

de casos, l'anunci es resolvia amb quatre ratlles més o menys explicatives dels actes que s'havien preparat. Onze anys després d'aquella extensa relació, apareix una altre amb una gran riquesa d'informació.

Aquest cop, la publicació on s'hi va encabir fou el "Diario del Comercio" de Tarragona a l'edició del 28 de juliol. La rellevància que aquest mitjà hi dedica potser rau en el fet que la festa major d'aquell 1895 estigués organitzada per l'ajuntament. Llegim, textualment que la festa "revestirá este año toda la solemnidad posible, pues es de esperar que así será, tanto más habiendo tomado á su cargo la organización de los regocijos el digno Ayuntamiento de aquel pueblo, que ha confeccionado el siguiente programa."⁽¹⁵⁾

La programació d'actes abraça tres dies –31 de juliol, 1 i 2 d'agost– amb un model festiu gairebé calcat al d'onze anys abans. Era, òbviament, el model dels pobles i viles del Camp de Tarragona i del Penedès durant el segle XIX i bona part del XX i, en essència, el que actualment encara perdura per les nostres poblacions.

Pel que fa a l'activitat castellera, a la vigília –dia 31 de juliol– "Por la tarde recorrerán las calles los 'xiquets de Valls', levantando arriesgadas torres..." El dia central de la festa –u d'agost, Sant Feliu– "Al amanecer (...) saludarán al vecindario con sus dianas y 'matinadas' las músicas y las grallas; á las diez empezarán los divinos oficios (...) Concluida esta ceremonia los 'xiquets de Valls' ejecutarán sus juegos de fuerza y equilibrio en la Plaza de la Constitución." I, encara, a l'endemà, "se repetirán los mismos festejos que el día anterior."

Tres dies de castells, doncs, on la seva ubicació en la festa queda totalment pauta-da d'acord amb els estàndards establerts a les festes majors de les nostres viles.

1896, UN NOU ANUNCI D'ACTUACIÓ

El que sap greu es que, després de dedicar-hi un bon espai a les pàgines de la premsa anunciant la programació, no s'hi dediqui ni una ratlla a explicar mínimament com s'ha desenvolupat la festivitat. Això es el que ha passat a l'any anterior i es el que passa aquest 1896. I molts d'altres.

Novament el "Diario del Comercio" de Tarragona, en la seva edició del 31 de juliol, se'n fa ressò dels actes programats per la festa major, si be aquest cop amb molt menys profusió de detalls, seguint la línia de la majoria de gasetilles. Tot i així, apareixen els nostres castells amb les següents paraules: "También nos han dicho que han sido contratados los 'xiquets de Valls' para que levanten sus arriesgadas 'torres'" (15)

Ben poca cosa, doncs, tret de la senzilla anotació que certifica –això si– que els constantinencs continuen encabint l'activitat castellera a les seves festes i en una seqüència prou important des de l'acabament de la guerra carlina el 1876: dels 20 anys compresos entre el 1877 i aquest 1896 només cinc romanen en blanc, els altres quinze tenim, com a mínim, informació i, alguns anys, per partida doble (festa major petita i gran).

(15) "Castells a Constantí a finals del segle XIX" - Xavier Güell Cendra a <http://balldexiquetsdevalls.wordpress.com/> (6-1-2012).

1900, UNA CRÒNICA CASTELLERA DES DE LA DISTÀNCIA

Fins ara, els cinc anys que romanen en blanc quedaven inserits en períodes més o menys llargs de presència castellera a la vila. Recordem el 1885 –l'any del còlera– el 1888 i 1889 –dos anys seguits–, el 1891 i el 1894. Ara, però ens hem de saltar tres anys de cop sense cap informació castellera (1897, 1898 i 1899) presagi i evidència que la davallada dels castells s'anava accentuant inexorablement.

Arribats a aquest any 1900, i contràriament a bona part dels anys anteriors, on trobem l'anunci a la premsa però, després, no en sabem res més un cop passada la festa, ara és justament el contrari: sense que s'hagi trobat cap anunci previ, apareix una extensíssima crònica explicant el desenvolupament de la festa major d'estiu en honor a Sant Feliu.

La informació apareix, un cop més, al "Diario del Comercio" a l'edició del 3 d'agost, just passada la festivitat (15) i és redactada a manera de carta al director per un ignot corresponsal que ens atrevim a vincular-lo directament amb la població si ens atenem a un parell d'evidències: la primera és que just el mateix any d'inici de l'esmentada publicació "Diario del Comercio" –el 1895–, les referències a la vila son constants a les seves pàgines, com ja hem anat veient i com anirem observant encara més endavant; i l'altre per que en el text d'aquest 1900 parla en primera persona (*"nos halló á los constantinenses..."*).

Sigui com sigui, el cas es que l'activitat castellera apareix dins l'extensa carta publicada a l'esmentat diari tarragoní. I ho fa situant-la en el decurs de la festa, explicant el seu rol, però obviant detalls que haguessin estat del nostre interès. Vegem-ho.

El dia principal, u d'agost, va començar *"la fiesta matutina con el saludo de las típicas 'dulzainas y tamboriles' que, junto con los 'xiquets de Valls', recorrieron las calles del pueblo y levantaron frente de las casas de muchos propietarios, atrevidas torres, cuyo mérito es costumbre ser recompensado por aquéllos ofreciéndoles un ligero refresco ó desayuno."* Abans de continuar, volem remarcar de l'anterior text la confirmació d'allò que ja havíem comentat a l'apartat corresponent al 1887, quan hem analitzat la forma en que es finançaven les colles castelleres al segle XIX, perquè creiem que els castellers s'enduien alguna cosa més que un lleuger refresc o un esmorzar en algunes de les cases benestants que visitaven. Potser el nostre "corresponsal" vivia en una d'aquestes cases...

L'altre esment el trobem, lògicament, un cop acabada las missa del mateix dia central i de l'endemà: *"A la salida del oficio divino de la misa, y frente á la casa de la villa, en ambos días los 'xiquets de Valls' levantaron sus acostumbradas torres; y aunque va degenerando esta peligrosa clase de 'sport', no faltaron émulos de Hércules ganosos de hacer comprender al numeroso público que presenciaba el espectáculo, que eran de privilegiada constitución muscular; pero en cambio se exponian á recibir la rotura de algún órgano corporal y quedar en la flor de la juventud físicamente inutilizados para el resto de su vida."* El paràgraf, escrit per una persona culta, obvia detalls propis de l'activitat castellera, com ara la colla actuant, o els castells bastits; però dibuixa un punt de vista que des de feia ja uns quants anys anava arrelant dins aquest segment de la societat: ressaltar la vessant perillosa d'alçar castells.

Això a banda, també es prou important observar la comparació que fa l'autor de la carta entre castells i esports, en una època en que els segons començaven a irrompre amb força al nostre país. Com a exemple esmentaríem el futbol, amb la creació del primer club

–el Palamós–, el 1898 o el F.C. Barcelona l’any següent. Sense tenir-ne la certesa absoluta, volem indicar que molt probablement estem davant el primer text que vincula esports amb castells. Poc després, el 1905, al Vendrell es qualifiquen els castells com “el salvaje ‘sport’” en la mateixa línia que el nostre desconegut corresponsal.

1903: BONA FESTA MAJOR GRÀCIES A LA SUBSCRIPCIÓ POPULAR

Entrem al segle XX amb dos anys més en blanc –1901 i 1902– i arribant al 1903 on, per iniciativa popular, els veïns van formar una comissió encarregada de buscar cabals suficients per organitzar una lluïda festa major en honor al patró de la vila.

La notícia l’avança, un cop més, el “Diario del Comercio” tarragoní del u d’agost amb les següents paraules: *“Mañana celebra esta villa la fiesta mayor, que este año será muy lucida, pues gracias á una comisión que pasó por las casas de los vecinos de esta villa y que recogió 480 pesetas de suscripción, tendremos un magnifico entoldado, con entrada gratis para los suscritores, una orquesta de primera, con obligación de cantar los dos días en la misa mayor y en la procesión; predicando el primer día el Dr. Faulí, beneficiado de esta santa Catedral, y el segundo día el Dr. Soler de Reus; habrá danzas del país y los Xiquets de Valls”*.⁽¹⁶⁾

Per un altre diari tarragoní –“La Cruz” del 6 d’agost– aquest cop podem confirmar que l’anunci de l’actuació castellera es va complir, malgrat l’absència total de detalls. En referència al dia central, diu el diari: *“Durante el día se celebraron diferentes festejos populares, entre otros los Xiquets de Valls que levantaron sus atrevidas y arriesgadas torres, y la serenata que se efectuó por la noche frente á la Casa de la villa”*. (16)

1904, COINCIDÈNCIA AMB LA FESTA MAJOR DE SABADELL

Abans de justificar el redactat del títol d’aquest apartat, recollim la brevíssima referència que la premsa tarragonina fa de la festa major de Constantí d’aquest any 1904. Apareix a “Las Noticias” de l’u d’agost i anuncia que aquest mateix dia, *“al salir del oficio los ‘Xiquets de Valls’ levantarán sus atrevidas torres frente á la Casa Consistorial”*.

Un anunci que, malauradament, i com en tantes ocasions, no ha quedat confirmat per cap altre document.

Ara sí, volem explicar la relació de la festa major de Sabadell amb la de Constantí, per que ens aclarirà algun detall pel que fa als castells. Totes dues poblacions tenen com a patró el mateix sant màrtir, Sant Feliu, tot i que, curiosament, a Sabadell és conegut com a Sant Fèlix i a Constantí com a Sant Feliu. Fins el 1974, els sabadellencs celebraven la festivitat el mateix dia del sant –u d’agost–. A partir del 1979 es va instituir començar les festes el primer divendres de setembre, tal i com es fa en l’actualitat.

Les primeres notícies d’actuacions castelleres a Sabadell arrenquen d’aquests anys. Concretament el 1900 i el 1904 es parla de la vinguda dels “Xiquets de Valls” pels

(16) “Els darrers castells a Constantí” - Xavier Güell Cendra - <http://balldexiquetsdevalls.wordpress.com/> (8-1-2012)

dies 1 i 2 d'agost.⁽¹⁷⁾ Son dos anys en que, casualment, també tenim notícies castelleres a Constantí, en els mateixos dies.

En aquella època els castells eren coneguts genèricament amb el nom de "Xiquets de Valls" malgrat que, a voltes, no pertanyien a aquesta població. Era un nom genèric per anomenar l'activitat, però que no reflectia el lloc d'origen dels actants. Davant d'aquesta premissa, hom es preguntava quina agrupació va anar llavors a Sabadell. L'historiador vilanoví Xavier Güell⁽¹⁸⁾ ja es va posicionar clarament a favor de la colla dels Xiquets de Gràcia, tenint en compte que el 1907 existeix documentació que acredita amb tota claredat la seva presència a la co-capital del Vallès Occidental, entre altre informació posterior.

Ara, després de localitzar activitat castellera a Constantí els mateixos dies dels anys 1900 i 1904, el tema ens sembla més que resolt. I de passada, confirmar que els xiquets presents a Constantí havien d'esser, com sempre, vallencs o, com a molt, amb l'ajut d'alguns tarragonins.

1905, DUES COLLES DE XIQUETS?

Abans de la publicació d'un detallat programa d'actes, la premsa tarragonina avançà algunes pinzellades de tot allò que més hi destacarà en ell: *"Además de las funciones religiosas que se celebrarán con gran pompa y esplendor, habrá las collas dels xiquets de Valls, cosos, cucañas y otras muchas diversiones públicas."* ("Diario de Tarragona" 30-7 i "Heraldo de Tarragona" 1-8) (16)

Pel redactat que hem llegit, sembla que el cronista vulgui anunciar la presència, novament, de dues colles castelleres. És un text que ens recorda als que hem llegit en els apartats corresponents al 1887 i 1890, però que, al igual que en els dos esmentats anys no ens ha estat possible confirmar ni desmentir. La publicació sencera del programa d'actes –prou complet i detallat– tampoc ens aporta res de nou: *"Dia 1º Agosto - Por la mañana recorrerán las calles de la población las típicas dulzainas acompañando a los Chiquets de Valls que levantarán atrevidas torres. (...) A las doce los Chiquets de Valls elevarán frente a las Casas Consistoriales sus arriesgadas y atrevidas torres."* ("Diario del Comercio" 30-7) (16)

Incidint en l'aspecte de si la vila va veure encara dues colles competint aquella festa major del 1905 ens topem amb un argument favorable a creure que sí, i amb un altre de desfavorable. Començant pel favorable, hem de recuperar un paràgraf de la crònica que el 1900 el corresponal va publicar al "Diario del Comercio" i de la qual ja n'hem donat bona compte al seu moment. En aquella extensa carta es constata una realitat social: *"Como muchos pueblos, los jóvenes de ésta han formado siempre y forman dos bandos ó partidos en lo referente á baile, llegando muchas veces á tal punto el entusiasmo reinante entre ellos –lástima de no demostrarlo en otras cosas de mayor utilidad y valía– que no temen castigar su bolsillo particular, y muy principalmente el de sus padres, para poder contratar una buena orquesta."* Una divisió, efectivament, pre-

(17) "Castells a Sabadell abans de la Guerra Civil" - Marta Ibañez a "Els Seballuts" Butlletí dels Castellers de Sabadell, Abril del 1996

(18) "El primer Sabadell casteller" - "Foc Nou" Butlletí de la colla Joves Xiquets de Valls, núm. 22 - Desembre 2001

RESUM DE NOTÍCIES CASTELLERES A CONSTANTÍ FINS EL 1908

DATA	MOTIU	COLLA	CASTELLS
1825	Visita del Bisbe de Tarragona	?	"Prohibim severament tota especie de bailes, castillos, representaciones en la Iglesia y lugares sagrados..."
1852: 1 d'agost	Sant Feliu - Festa Major	"Castells de Vallis"	Anunci de "la torre de nueve personas y además otras"
1877: 1 d'agost	Sant Feliu - Festa Major	"las Cuadrillas de Xiquets" "la colla dels Xiquets de Vallis"	Anunci
1878: 1 d'agost	Sant Feliu - Festa Major	"Xiquets de Vallis"	Anunci
1879: 19 i 20 de gener	Sant Sebastià - Festa Major d'hivern	"la colla dels Xiquets de Vallis"	"Ha levantado atrevidas torres"
1879: 1 d'agost	Sant Feliu - Festa Major	"dos collas de Xiquets de Vallis"	Colla Nova: "dos pilars de vull"
1880: 1 d'agost	Sant Feliu - Festa Major	"collas dels xiquets de Vallis (nova i vella)" "se contratará la de Montblanch"	Anunci
1881: 19 i 20 de gener	Sant Sebastià - Festa Major d'hivern	"los 'xiquets de Vallis' y algunos aficionados de dicho pueblo"	"las torres que levantaron"
1882: 1 d'agost	Sant Feliu - Festa Major	"la colla Vella dels Xiquets de Vallis"	Anunci
1883: 1 d'agost	Sant Feliu - Festa Major	"las dos collas de Xiquets de Vallis"	Anunci d'una d'elles de la "torre de 9 pisos"
1884: 31-7 / 1-8 / 2-8	Sant Feliu - Festa Major	"las dos collas de 'xiquets de Vallis' "	Anunci de "torres de tres pilars de nou, dos de vull y un de set"
1886: 20 i 21 de gener	Sant Sebastià - Festa Major d'hivern	"Xiquets de Vallis"	Anunci
1886: 1 d'agost	Sant Feliu - Festa Major	Anunci dels "xiquets de Vallis, las dos collas nova y vella" "Colla vella dels Xiquets de Vallis"	"las acostumbradas torres"
1887: 1 d'agost	Sant Feliu - Festa Major	"las collas dels Xiquets de Vallis "	Anunci
1890: 1 d'agost	Sant Feliu - Festa Major	"las collas de Xiquets de Vallis"	Anunci
1892: 1 d'agost	Sant Feliu - Festa Major	"la colla dels Xiquets de Vallis"	Anunci
1893: 20 de gener	Sant Sebastià - Festa Major d'hivern	"la colla dels Xiquets de Vallis "	Anuncien "torres"
1895: 31-7 / 1-8 / 2-8	Sant Feliu - Festa Major	"Xiquets de Vallis"	Anunci
1896: 1 d'agost	Sant Feliu - Festa Major	"Xiquets de Vallis"	Anunci
1900: 1 i 2 d'agost	Sant Feliu - Festa Major	"Xiquets de Vallis"	"levantaron sus acostumbradas torres"
1903: 1 d'agost	Sant Feliu - Festa Major	"Xiquets de Vallis"	"levantaron sus atrevidas y amiesgadas torres"
1904: 1 d'agost	Sant Feliu - Festa Major	"Xiquets de Vallis"	Anunci
1905: 1 d'agost	Sant Feliu - Festa Major	"habrá las collas dels xiquets de Vallis"	Anunci
1908: 1 d'agost	Sant Feliu - Festa Major	"collas"	Anunci

sent en moltes poblacions de les nostres comarques, gràcies a la qual va possibilitar la presència de dues colles castelleres contractades per un i altre bàndol a les places amb una forta tradició. Aquí només parla d'orquestrés, però, algun cop la rivalitat va derivar cap al terreny casteller?

En canvi, en l'argument desfavorable, hem de tornar a recordar que l'activitat castellera estava immersa en un declivi que s'anava accentuant a mida que ens endinsem al segle XX.

1908, LA FI D'UNA ÈPOCA

La notícia del 1908 és, a hores d'ara, la darrera localitzada a Constantí d'aquesta època. És tanca, així un període de 31 anys (del 1877 al 1908) amb una constància i una gran quantitat d'informacions que evidencien la excel·lència de la plaça en el panorama casteller de l'època. Remetem al lector al quadre adjunt, on es compara la vila amb les altres poblacions amb activitat castellera, per adonar-se'n de la importància que va tenir la vila en el transcurs de l'esmentat període.

Ara però, i seguint l'estela de moltes altres poblacions, la vila deixava d'encabir-hi els castells en la seva activitat festiva. Copiem les paraules de Xavier Güell: *"Els castells van esvanir-se a Constantí en sintonia a la desbandada general arreu del territori. Per la confluència d'un conjunt de factors socials, polítics i econòmics. Però sobretot, per l'aposta del poble ras, el consumidor i el responsable principal de les comparses dels seguicis de festa major, per d'altres opcions lúdiques i festives. Les proposades per la burgesia, la classe social emergent. On el poble ras s'emmirallava, gelós del seu ascens. Sessions literàries, de ball, de sociabilitat, sardanes o esports."* (16) D'aquesta nova realitat, la vila de Constantí no en seria aliena, relegant l'activitat castellera en l'oblit.

Diversos diaris –"Diario de Tarragona" del 30 de juliol, "Diario de Reus" del 31 i "La Cruz" de l'u d'agost– van encabir-hi a les seves pàgines la següent darrera notícia, quan exposen els actes principals de la festa major gran: *"Se cuenta además con las típicas dulzainas, collas, variados cossos, fuegos de arifícios, retretas, serenatas y otros muchos festejos."*

Sense explicitar l'expressió "Xiquets de Valls" volem creure que la paraula "collas" fa referència als castells, amb el detall d'haver estat escrit en plural, tal i com s'havia redactat l'anterior notícia del 1905.

Aquest any 1908 fou, precisament, el darrer que els vallencs coronaven el quatre de vuit –a Vilafranca, per la seva festa major–. Haurien de transcórrer 24 anys –el 1932 a l'Arboç– per veure'l recuperat del seu repertori. Perduts els castells de vuit pisos, doncs, les colles vallenques maldaven pels castells de set bàsics, com ara el tres i el quatre de set. Les construccions superiors –tret d'algun esporàdic quatre de set amb agulla– van desaparèixer de les nostres places fins als inicis de la dècada dels anys 30.

NOTÍCIES LOCALITZADES ENTRE 1876 I 1925 (50 ANYS)

ANY POSICIO	Vilafranca del Pòds.	Taragona	Valls	El Vendrell	Montblanc	L'Arboç	Torreclimbarra	Igualada	Vilanova i la G.	Barcelona	L'Epluga de Francoll	12 CONSTANTÍ	Reus	La Bisbal del Pòds.	La Pobla Mont.	Vila-rodona	Plà Sta. Maria	La Selva del Camp	Creixell de Mar	El Callar
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1876	X	X	X		X	X	X	X		X	X		X		X				X	
1877	X	X		X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X				X	X
1878	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X				X	X
1879	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
1880	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
1881	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X
1882	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X								
1883	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X			X		
1884	X	X	X	X	X		X	X		X	X	X	X							X
1885	X	X	X	X	X		X				X	X	X					X		
1886	X	X	X				X				X	X	X			X	X			
1887	X	X	X		X	X				X	X	X	X		X					
1888	X	X	X	X						X			X							X
1889	X	X	X	X	X		X	X		X	X	X	X							
1890	X	X	X	X	X		X			X	X	X	X				X			
1891	X	X	X	X	X		X			X	X	X	X							
1892	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X				X			
1893	X	X	X	X		X		X	X		X	X	X							
1894	X	X	X	X		X	X	X	X		X	X	X		X		X			
1895	X	X	X	X		X	X	X	X		X	X	X		X	X		X		
1896	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X				X		X	
1897	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X					
1898	X			X	X	X		X	X							X				X
1899	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X				X	
1900	X	X		X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X			X		
1901	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X		X			
1902	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X			X	X		X	
1903	X	X	X	X	X	X		X				X	X		X	X				
1904	X	X		X	X	X	X			X	X	X	X	X	X					
1905	X	X		X	X	X	X	X		X		X			X		X			
1906	X	X	X	X	X	X	X	X												
1907	X	X	X	X	X	X		X	X											
1908	X	X					X	X		X		X								
1909	X	X	X			X														
1910	X	X	X	X	X	X	X		X	X										
1911	X	X	X		X	X		X												
1912	X	X		X	X	X		X												
1913	X		X	X	X	X		X					X	X						
1914	X		X	X	X															
1915	X		X				X		X											
1916	X		X	X	X		X	X						X						
1917	X	X	X	X	X									X						
1918	X	X	X				X							X						
1919	X						X		X					X						
1920	X		X		X		X		X									X		
1921	X		X																	
1922	X	X	X		X									X				X		
1923	X	X	X				X								X			X		
1924	X		X											X						
1925	X		X	X														X		
TOTAL	49	39	36	36	34	30	27	26	25	24	20	20	16	13	12	11	10	9	9	8

NOTES:

- a) S'ha imputat un notícia per any, malgrat que, en alguns casos, existeixen més d'una en la mateixa temporada
- b) En aquest quadrant només apareixen les 20 poblacions amb un major nombre de notícies trobades d'un llistat de 86 poblacions.
- c) Constantí se situaria en el número 12 entre les 86 poblacions amb activitat castellera dins aquest període

LA RENAIXENÇA CASTELLERA PASSA DE LLARG A CONSTANTÍ (1926-1936)

Amb la fundació dels Xiquets de Tarragona per Santa Tecla del 1926 i dels Nens del Vendrell per Santa Teresa, just tres setmanes després, l'activitat castellerà inicia una lenta però progressiva recuperació. Aquestes dues colles van començar la seva trajectòria amb castells de sis, però el 1929 totes dues ja completen el quatre de set. Sembla poc, però si tenim en compte que els vallencs tenien com a sostre el tres i el quatre de set des del 1908, es fàcil entendre que l'assoliment dels tarragonins i dels vendrellencs van incidir d'una manera directe en l'amor propi dels Xiquets de Valls.

D'aquesta manera, i començada la dècada dels anys 30, els castells remunten el vol amb la recuperació de construccions que feia molts anys que no s'havien vist. Paral·lelament, poblacions on guardaven una forta tradició castellerà, però que els havien donat l'esquena, ara els tornaven a incloure en els programes de festes.

Malauradament, en el cas de Constantí, la dinàmica no fou la mateixa que en d'altres poblacions amb un bagatge semblant. Desconeixem, ara per ara, els motius pels quals els veïns de la vila no van tornar a fer costat a les colles castelleres. Però està clar que aquesta manca d'interès mostrada en els anys de la Renaixença Castellera marcarà ja d'una forma evident el paper de la població, pel que fa als castells, durant el proper mig segle.

Malgrat tot, durant aquest període de recuperació, hem pogut trobar algunes notícies esparses que ens indiquen alguna petita vinculació amb els castells, però que confirmaria que la societat de llavors els hi era refractària, car del contrari, amb un mínim d'activitat, si hi hagués hagut caliu, s'hauria pogut reprendre i consolidar novament l'activitat castellerà dins el panorama festiu de la vila.

Revisant les poques notícies aparegudes a la premsa referents a la festa major ⁽¹⁹⁾ ens adonem com el 1914 –segons “La Cruz” del 31 de juliol– no apareix programat cap acte a la sortida d'ofici del dia del patró. Vuit anys després, el 1922, el setmanari vallenc “La Pàtria” del 5 d'agost esmenta una ballada de sardanes al lloc on abans s'hi encabien els castells. La “dansa més bella de totes les danses que es fan i es desfan” va irrompre amb força a les nostres comarques a partir del 1907, per acabar consolidant-se i formar part de les activitats lúdiques de la població. En aquest sentit, hem pogut consultar el programa de mà amb els actes de la festa major del 1929 que es troba dipositat a l'Arxiu Municipal on tornen a apareixen anunciades les sardanes, un acte que, junt amb els esports, ja havien arrelat en el model de festa major de Constantí.

A l'any següent, 1930, el “Diario de Tarragona” del 20 de juliol publica un avançament dels actes que s'estaven preparant per celebrar una festa major que havia de superar a les anteriors edicions en esplendidesa. El cronista, davant el caire especial que anava prenent la celebració, se'n va adonar que hi mancava un acte per arrodonir la festivitat. Llegim-ho: *“Solo faltaria que nuestro digno Ayuntamiento contratara las típicas ‘grallas’ y Xiquets de Valls para alegría de los pequeños y hacernos recordar a los viejos, aquellos tiempos de nuestra juventud, en que nuestros abuelos se lo jugaban todo en pro de la ‘Colla Vella’ o de la ‘Colla Nova’ “* (16)

(19) Dades facilitades per Xavier Güell Cendra

Més clar, l'aigua. El redactor d'aquestes ratlles era una persona d'una certa edat que recordava, amb nostàlgia, l'època esplendorosa en que els seus convilatans recolzaven a una altra colla valenca, tal i com ja hem anat veient al seu moment.

Sortosament, el desig d'aquest cronista es va convertir en realitat al cap d'un parell d'anys, si ens atenem a diverses fonts que hem pogut localitzar.

Al llibre del tarragoní Jordi Morant i Clanxet⁽²⁰⁾ hi trobem un capítol dedicat a la colla Nova dels Xiquets de Tarragona on explica, entre altres coses, les actuacions que van realitzar, a dins i a fora de Tarragona: "*Foren contractats per actuar a diverses poblacions, essent la primera d'elles la vila de Constantí.*" La referència no concreta la data d'aquesta sortida, però podem acotar-la molt si tenim en compte que la primera notícia publicada a la premsa que parla de la existència de dues colles a la ciutat de Tarragona data del 23 de juliol del 1932 –curiosament pocs dies abans de la festa major de Constantí–, quan el setmanari valenc "La Crònica de Valls" se'n fa ressò a les seves pàgines.⁽²¹⁾ I, també, que la trajectòria d'aquesta agrupació fou efímera, car les darreres actuacions conegudes es situen totes elles durant la primera meitat del 1934.⁽²²⁾ Per tant, la sortida a Constantí només hauria pogut esdevenir el 1932 o el 1933. Filant prim, i tenint en compte que el testimoni recollit per Morant parla que es tractava de la primera sortida fora de Tarragona, ens inclinàrem per situar aquesta actuació el 1932.

La premsa de l'època no recull la notícia. De fet, només parla d'un partit de futbol entre la "Penya Blau-Grana" de Tarragona i el Constantí S. C. en el marc de la festa major d'aquell 1932. La informació, doncs, s'ha hagut de preservar gràcies a testimonis orals. Concretament, Morant la va extreure entrevistant a diversos castellers de l'època, entre els quals a Pau Coll Vallverdú "Pau de la Rafela", nascut el 1909, i únic supervivent dels tres germans que van fundar l'esmentada colla Nova de Tarragona –l'Antoni, cap de colla, el Joan i l'esmentat Pau– en el moment que Morant va escriure el seu llibre.

Unes fonts orals que nosaltres hem tingut la sort de confirmar amb un altre testimoni oral, aquest cop de la mateixa vila de Constantí. En una conversa que varem mantenir la tardor del 2011 amb Pau Folch Claravall, nascut el 1914, el qui havia estat agutzil de la vila durant molts anys recordava perfectament com abans de la guerra civil del 1936 ell havia vist una o dues vegades castells durant la festa major. Segons Folch, l'actuació va tenir lloc a la Plaça del Castell, a la part alta de la població, on havia estat l'antic pati d'armes del Castell. Allí també s'hi va fer el Ball de la Coca, una altre dels actes propis de les festes de les nostres contrades. Els grallers presents a la festa eren, segons el nostre informant, del Vendrell.

Aquest detall de la procedència dels grallers ens mena a confirmar que estem parlant de l'esmentada actuació de la colla Nova de Tarragona, car aquesta agrupació apareix acompanyada dels grallers "Els Astons" del Vendrell en diverses fotografies fetes durant el concurs de castells de Tarragona del mateix 1932 i, també, apareix citat el seu acompanyament a la premsa tarragonina durant la seva actuació a les festes del Cos del Bou a Tarragona el 16 d'agost del 1933. (21) "Els Astons", liderats per Josep Mercader Ramon

(20) "Història dels Castells" - Tarragona, 1967 pàg. 98

(21) "La Renaixença Castellera a Tarragona (1926-1936)" Xavier Güell Cendra - Tarragona, setembre 2001

(22) "Els Castellers de Tarragona (1926-2006)"- AA VV - Tarragona, 2006 - Capítol "La colla Nova va revivificar la rivalitat a la ciutat" - Xavier Güell Cendra.

(1886-1964) eren habituals durant dècades a la ciutat de Tarragona participant en diferents actes festius.

La presència dels tarragonins a Constantí deuria esperonar als vallencs a promocionar-se a la vila per tal de recuperar una plaça que havia estat seva de sempre. En aquest sentit, la colla Vella dels Xiquets de Valls va enviar una carta ciclostilada –per tant, se'n devien fer més per enviar-les al major nombre possible de llocs, a mode de “mailing” publicitari– amb data 26 de maig del 1934 i amb el següent text: *“Distinguit senyor: Fent alguns anys que torna a reviuar-se l'antiquíssim exercici dels XIQUETS DE VALLS, formant les seves diverses torres, espadats, etc. l'atractiu principal d'algunes tradicionals festes, i que en alguna d'elles son el número obligat, me permeto dirigir-li la present per si la comissió de festes que Vt. presideix volgués introduir-los en el programa de la seva festa major.*

En el cas de que volguessin estudiar aquesta possibilitat celebraríem moltíssim no deixessin de consultar a la COLLA VELLA preus i condicions que sense cap compromís pera Vts. li serien comunicats amb molt de gust ja sigui per escrit o personalment. ⁽²³⁾

La carta va signada per Ramon Tondo Dilla (1882-1938), cap de colla de la Vella dels Xiquets de Valls i acompanyada, al seu marge esquerra, per un dibuix d'un dos de set, que fou copiat de la foto que “La Vanguardia” va publicar a la portada del dia 29 de juny del 1933. El castell retratat, lògicament, era de la mateixa colla Vella i correspon al dos de set que va completar per Sant Joan, just cinc dies abans.

Ni la incursió dels tarragonins ni la publicitat dels vallencs van fer efecte en la societat de la vila d'aquells anys, donat que els castells ja no van arrelar com ho havien fet al segle XIX, deixant la plaça orfe d'actuacions castelleres durant dècades senceres.

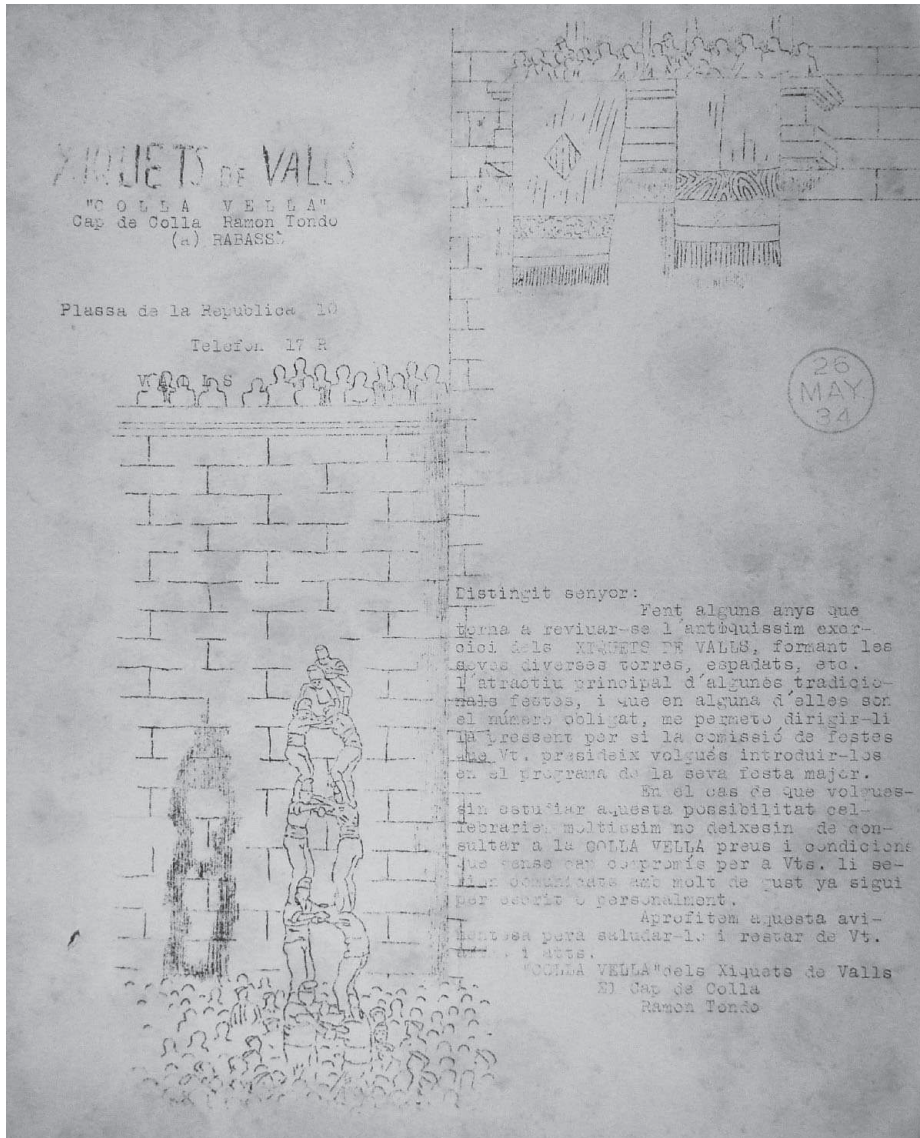
ANYS 50, EL RETORN DELS TARRAGONINS

Un cop acabada la guerra civil espanyola (1936-1939) res no tornaria a ésser igual: ni el país ni l'activitat castellera, tan sensible als canvis produïts a la societat del moment. Colles que es fusionen, unes que sorgeixen de nou, altres que desapareixen; i també plaques castelleres que prenen volada, altres que continuen inalterable el seu prestigi, i d'altres que desapareixen del calendari casteller, com la de Constantí.

Dels durs anys de la postguerra tenim poca informació sobre els actes que conformaven aquelles festes majors de Constantí. Alguna notícia esparsa entre la premsa tarragonina fa referència a curses ciclistes i partits de futbol. El 1944 apareix publicat el programa, on apareixen novament les sardanes al lloc on abans s'hi feien castells. En aquest sentit, creiem escaient recuperar les paraules que el doctor Miquel Aleu Padreny (1910-2011) va escriure a l'entorn dels actes populars que es celebraven per Sant Feliu: *“Entre les festes profanes a més de la ballaruca a l'envelat es ballaven sardanes abans de dinar i es feia una serenata cap a la vesprada prop del sopar i pels més joves cossos i cucanyes, curses de sacs i molts anys carreres de cintes amb bicicletes.”* ⁽²⁴⁾ Els castells,

(23) “Els anys de la II República a Constantí (1931-1936)” Ajuntament de Constantí, 2007

(24) “Constantí. Mes d'agost festiu” Estudis de Constantí núm. 22 (2006) Volem fer constar que poc després d'iniciar la recerca de material per la confecció d'aquest treball, un cop assabentats que el seu testimoni directe ens hauria estat d'una gran vàlua i que, per tant, calia entrevistar-lo, el dr. Aleu ens va deixar el 15 d'octubre del 2011.

Carta ciclostilada enviada per la colla Vella dels Xiquets de Valls als inicis de la temporada 1934 per promocionar-se, en aquest cas, a Constantí. (Arxiu Municipal de Constantí)

doncs, no formaven part de la programació de la festa. Els programes de mà de la festa major editats el 1952 i 1953 ens revelen que la seva absència continua.⁽²⁵⁾

Però justament a l'any següent, 1954, apareix una nova informació que vindria a trencar dues dècades llargues d'absència castellera a la vila. La notícia la extraiem novament del llibre del tarragoní Jordi Morant⁽²⁶⁾ dins el capítol dedicat a la colla Nova dels Xiquets de Sant Magí, de Tarragona: *"Al 1954, en el dia de la festa major (alerta!, de Tarragona) i a redós de l'entusiasme del públic allí reunit, assoliren els castellers un gran triomf en bastir el primer 'quatre de vuit', seguit de l'intent del 'dos de set'. També actuà la colla a la festa major de Constantí, on descarregaren els 'tres i quatre de set'."*

L'agrupació que va visitar Constantí era hereva de la que s'havia format l'any 1932 amb el nom de Colla Nova dels Xiquets de Tarragona. Ara, gairebé vint anys després, es tornava a recuperar la dualitat a la ciutat després de la seva primera actuació el desembre del 1951. El color de camisa era el mateix –morat– i el nom –Nova– evidenciaven els lligams entre una i altre època. Tenint en compte aquests vincles, potser no fou casual el fet que a Constantí es contractés el 1954 la colla Nova tarragonina, tal i com ho havien fet el 1932 amb l'altre Nova.

L'agost del 2002, al local dels Xiquets de Tarragona, es va organitzar una taula rodona per parlar sobre la colla Nova dels Xiquets de Sant Magí. Moderat pel periodista tarragoní Guillem Soler, hi van intervenir cinc castellers que havien pertangut a l'esmentada agrupació. En treure el tema de les sortides que es feien llavors, tots els contertulians es posen d'acord en afirmar la migradesa del seu nombre. Alhora de concretar noms de poblacions, quatre dels cinc participants anomenen la vila de Constantí. Transcrivim les seves paraules:

Manuel Estellé Mora (1934): *"Anàvem als poblets de per aquí. Anàvem a Constantí i llavors venien els pagesos mateixos allí a la sortida, a la plaça davant de l'església: veniu dos a dinar. Eren festes majors i llavors ens repartíem per les cases a dinar, ens quedàvem a dinar allí, i si et volies quedar al ball ens quedàvem. Eren poques les sortides que hi havia."*

Miguel Vera Arcos (1939): *"Jo me'n recordo quan sortíem, anàvem als poblets, sobretot Constantí, Torredembarra, a l'Arboç i 'varios puestos'. Dues dones que venien amb nosaltres, quan se'ns trencava la roba, la cosien. Si anaves a un "puesto" i se't trencava el pantaló, allà mateix te'l cosien."*

Ramon Pedrola Gallart "Garrofeta" (1943): *"I a Constantí, que dinàvem recollits per les mateixes persones, la gent del poble. I ens quedàvem a dormir els més petits se repartien per les cases com el (...) que encara hi és a Constantí, es prenién a dos o tres enxanetes, dos persones a una casa, dos persones a un altre i així tot el que era els Xiquets de Sant Magí. Nosaltres sortides, moltes, moltes, moltes no en sortíem... (...) A part de Tarragona, era Constantí, Torredembarra..."*

Pedro Medina Moreno (1945): *"Anàvem a Constantí, la Torre, anàvem a la Canonja i tot això i anàvem al Queveda a fer un pilanet..."*

Dels quatre testimonis que van reviure, de primera mà, la seva vinguda a Constantí, dos d'ells recordaven com encara, a la dècada dels anys 50 del segle XX els castellers

(25) Col·lecció particular de Josep Maria Sabaté Sans, de Constantí.

(26) Veure nota 19, pàg. 105

eren allotjats en cases particulars de la població on actuaven, un costum que ja hem vist referenciat pràcticament des dels inicis dels castells. A Constantí, doncs, el costum es mantenia viu i diverses famílies convidaven a dinar a un parell de castellers, i els més petits, fins i tot es quedaven a dormir a les cases. Tampoc ens passa per alt el paper que tenia la dona dins els castells: cosir la roba quan es trencava o algú botó quan queia... sortosament un estatus totalment superat i definitivament arraconat a la dècada dels 80, amb la plena i profitosa integració de la dona als castells, amb la seva presència normalitzada en l'activitat de les colles.

En confeccionar el present treball encara hem tingut la sort de poder parlar amb dos d'aquests contertulians –el Pedro i el Ramon “Garrofeta”–, que ens han confirmat que a Constantí hi van anar quan ells eren canalla i pujaven d'enxaneta o d'aixecador. Ramon, a més, ens ha assegurat que ell recorda haver-hi anat dues vegades.

L'observació no es errònia, ja que, a part de l'actuació de festa major que cita Morant, n'hem pogut localitzar una altre a la vila i per la mateixa colla Nova dels Xiquets de Sant Magí. Aquest cop, però, va tenir lloc en el transcurs d'una festa anomenada “El Dia de la Benificència” organitzada per la “Penya Constantí”, habitual col·laboradora de les campanyes engegades a Radio Tarragona i Radio España de Barcelona pel conegudíssim locutor tarragoní Josep Maria Tarrasa Alvira (1913-1996) a través del seu emblemàtic personatge “Maginet Pelacanyes”.

Fou el diumenge 17 de juliol del 1955 quan a la vila de Constantí s'hi van aplegar unes quatre mil persones a l'entorn d'aquest acte benèfic, encaminat a ajudar a aquells col·lectius que més ho necessitaven. Un objectiu del qual Tarrasa en va fer bandera gairebé al llarg de tota la seva vida, sobretot mitjançant les ones de la ràdio. A Constantí, Tarrasa va rebre el just i merescut reconeixement.

Entre la multitud d'actes preparats per aquell dia s'hi va comptar amb la presència de la colla tarragonina, que va actuar cap a 2/4 d'onze del matí just en el moment que havien arribat totes les autoritats convidades. El “Diario Español” de Tarragona a l'edició del 24 de juliol es publica un extens reportatge sobre l'esdeveniment a on hi podem llegir: *“...la Colla de Castellers ‘Nova de Sant Magí’ erigió una serie de bellas torres que fueron muy aplaudidas.”*

La breu i exigua ressenya queda compensada, aquest cop, per un extens i magnífic reportatge fotogràfic pres aquell dia pel tarragoní Valentí Canadell Ribera (1932-1995)⁽²⁷⁾; un total de 106 imatges que plasmen una gran diversitat d'elements de la festa, entre els quals diversos castells alçats per la colla tarragonina. Del total d'imatges n'hi ha deu que recullen l'aixecament de castells en diferents indrets de la vila: un tres de sis net al carrer Major, davant la farmàcia; dos pilars de quatre a la Plaça de l'Església, coneguda popularment com la “cera de l'Església”; un quatre de set –el castell de més categoria de la diada, suposem– i un pilar de quatre davant de l'ajuntament, al carrer Major, lloc conegut com La Plaça; un pilar de quatre al balcó de cal Gabriel, al carrer Major, casa situada davant de l'ajuntament; un altre pilar de quatre al carrer Major i, finalment un tres de sis i un pilar de cinc davant del Casino, també al carrer Major.

(27) Arxiu Històric Tarragona - Fons AHT330-192 / Fotografia Canadell - Codi de referència: AHT330-192-N-569

Reportatge fotogràfic del tarragoní Valentí Canadell on es recull l'actuació casteller que la colla Nova de Sant Magí, de Tarragona va realitzar el 17 de juliol del 1955 (Arxiu Històric de Tarragona)

L'actuació és recordada encara avui pel constantinenc Josep Maria Font Tarrida, un dels components de l'esmentada "Penya Maginet" de Radio Tarragona i que foren –segons el mateix Font– els encarregats de fer venir la colla Nova tarragonina.

A partir d'aquesta actuació es torna a obrir un llarg període sense cap informació que ens confirmi activitat casteller a Constantí. La colla Nova de Sant Magí que havia visitat la vila, va continuar la seva trajectòria fins el setembre del 1970, quan el Patronat de Castells de Tarragona va decidir fusionar les dues agrupacions existents a la ciutat en una de sola, esdevenint els actuals Xiquets de Tarragona. Es probable que s'hagués produït alguna altra visita de la colla Nova a la vila, però avui per avui, resta en l'oblit. Les poquíssimes informacions que publica la premsa tarragonina referents a la festa major de la vila tan sols fan referències a una més que consolidada cursa ciclista i la celebració d'un concurs de sardanes el 1959. Tampoc la documentació municipal ens ajuda: segons consta en diversos papers datats a mitjans dels anys 50, l'ajuntament pagava una subvenció de 1.000 pessetes a una Comissió de Festes per la organització de la festa major, sense cap altre detall ni explicació.

ELS ANYS 70, EL PRELUDI CAP A LA RECUPERACIÓ DEFINITIVA

Pel que fa al panorama casteller general s'ha de fer constatar que després d'un ensopiment generalitzat entre finals dels 50 i mitjans dels 60, l'activitat torna a prendre volada a partir dels darrers anys dels 60 sobretot gràcies a la enorme pugna que van escenificar els Nens del Vendrell i la colla Vella dels Xiquets de Valls per conquerir la hegemonia. Uns i altres, per demostrar qui era la millor, anaven recuperant construccions que feia molt anys no es veien per les places. Fins i tot es van assolir alguns reptes que calia anar-los a buscar al segle XIX per trobar-ne els darrers, com seria el cas del pilar de set amb folre i la torre de vuit amb folre (Nens del Vendrell) i el cinc de vuit carregat (Vella de Valls).

Arran d'aquest duel, la premsa del moment –la comarcal i també la general– es va interessar pels castells, introduint a les seves pàgines uns espais fixos amb format de crònica, on setmanalment s'anaven descrivint els fets més rellevants de l'activitat casteller, bàsicament les actuacions, amb l'agenda i els resultats. A la vegada, aquesta divulgació també fou positiva per la creació de noves agrupacions castelleres.

En iniciar-se la dècada dels 70 existien sis colles en actiu –pràcticament el mateix nombre que a la dècada dels anys 30–. En canvi, la temporada del 1980 acabava amb 17 colles actives. El salt, doncs, fou important.

La seva proliferació va possibilitar un major nombre d'actuacions, amb una expansió geogràfica considerable. En aquest context, tornem a trobar actuacions castelleres a Constantí, després de gairebé vint anys en blanc.

Com hem dit, la publicació de diverses cròniques castelleres que havien de recollir sistemàticament les actuacions, ens ha facilitat la tasca de trobar dades. Aquestes cròniques es van consolidar a partir de la temporada del 1972. Per tant, volem creure que, a partir d'aquest any i fins a l'actualitat –lògicament complementat amb altres mitjans d'informació a mida que avancem en el temps–, totes les actuacions realitzades a Constantí han d'estar controlades.

Aquest dos de set carregat pels Xiquets de Tarragona durant la festa major de Constantí del 1984 va esdevenir el castell més important alçat fins llavors en el segle XX a la vila. (Arxiu Xiquets de Tarragona)

La primera actuació d'aquest nou període la situem en el transcurs de la festa major del 1973. Segons Josep Bargalló, al seu llibre ⁽²⁸⁾ sabem que els Xiquets de Tarragona varen actuar aquell estiu a Constantí. La informació fou extreta al seu moment, segons ens ha comentat el mateix Bargalló, entre la documentació dipositada a l'esmentada colla tarragonina.

Però mercès a la ja comentada existència de cròniques castelleres a la premsa, n'hem trobat la confirmació en la que publicava el periodista Jordi Garcia-Soler al "Diario de Barcelona" sota el nom de "Castells i Castellers". A l'edició del 10 d'agost del 1973 hi llegim: *"Entre las restantes actuaciones recientes de las que tenemos constancia cierta, merecen especial mención las realizadas por la veterana 'Colla de Xiquets de Tarragona', que en sus exhibiciones en Santes Creus y Constantí logró 'carregar y descarregar' por partida doble 'cuatre de sis nets', 'tres de sis nets', 'torres de sis' y varios 'pilars de quatre' evidenciando sus posibilidades reales."*

D'aquesta exhibició, l'actual alcalde de la vila, Josep Mª Sabaté Sans en guarda una filmació en format super-8.

Escolats quatre anys, el 27 de març del 1977 van venir a actuar els Nois de la Torre, una novella agrupació fundada just dos anys abans, el 1975, a Torredembarra, plantant castells de sis, el pilar de cinc i, com a màxima construcció, el tres de set ⁽²⁹⁾. A "El Correo Catalán" del 29 de març, i dins la "Crònica Castellera" que publicava periòdicament el vilafranquí Jaume Casanova Cortés "Crossa" apareix: *"ELS NOIS DE LA TORRE.- Con motivo del encuentro europeo de escuelas libres y autónomas plantaron sus 'castells' el domingo día 27 en Constantí, 'carregant i descarregant' el tres de set, el dos de sis, el pilar de cinc y 'castells de sis'."*⁽³⁰⁾

Al mateix any 1977 trobem una nova actuació a Constantí feta també fora dels actes de la festa major. La notícia apareix publicada a la crònica castellera de "La Vanguardia" ⁽³¹⁾ escrita per Eloi Miralles Figueres "Rabassó" on s'informa que els Brivalls de Cornudella –agrupació creada el 1976 a Cornudella de Montsant– van actuar al matí del 11 de setembre a Constantí amb motiu de la Diada Nacional completant el quatre de sis, tres de sis, castells de cinc nets i dos pilars de quatre, un d'ells aixecat per sota i amb la senyera.

Dos anys després, el 1979, tornen a venir els Nois de la Torre, si ens atenem a la estadística publicada per Josep Bargalló al seu opuscle "Pit i Amunt!" ⁽³²⁾

Mica en mica, doncs, el panorama casteller anava variant substancialment i la vila de Constantí no seria aliena a aquests canvis: contractació de noves colles i exhibicions realitzades fora de l'àmbit festamajorenc en serien els elements més visibles d'aquesta transformació. Però també és rellevant destacar com progressivament la presència castellera a Constantí es va intensificar en aquest darrer tram de la dècada dels 70, per entrar de ple en la dels 80 on, ara sí, els castells hi son presents a la vila d'una forma regular fins els nostres dies.

(28) "La Colla Xiquets de Tarragona i la tradició castellera de la ciutat" - Josep Bargalló Valls - Pàg. 153 - Tarragona, abril 1990

(29) Obra col·lectiva - Vol. II pàg. 370 - Barcelona, 1980. Erròniament hom situa l'actuació el dia 31.

(30) Centre de Documentació Castellera (CDOCA) Museu de Valls

(31) Eloi Miralles "Rabassó" - La Vanguardia del 17-9-1977

(32) "Pit i amunt! Els castells a Torredembarra". Josep Bargalló Valls - Edita Nois de la Torre, Torredembarra, 1985

ÈPOCA ACTUAL (1981 - 2011)

En entrar a la dècada dels 80 del segle XX el món casteller obre la porta de bat a bat a la segona època daurada, amb la recuperació d'un castell de nou pisos: el quatre de nou amb folre que la colla Vella dels Xiquets de Valls va descarregar en pròpia plaça per Santa Úrsula del 1981.

A partir d'aquí noves colles s'anirien incorporant a aquest selecte grup que feien l'aleta en un castell de nou (Joves de Valls el 1986, Castellers de Vilafranca el 1987, Minyons de Terrassa el 1988, Jove Xiquets de Tarragona el 1993, etc.)

Precisament el 1993 un nou esdeveniment sacseja el panorama casteller: el novembre i en pròpia plaça els Minyons de Terrassa trenquen el sostre del tres i el quatre de nou amb folre carregant un castell inèdit fins llavors: la torre de nou amb folre i manilles, donant un nou impuls a l'activitat, que veuria com definitivament els mitjans de comunicació es feien ressò dels seus progressos, àdhuc la sempre selectiva televisió. Aquest *boom* mediàtic dels castells es traduiria en l'aparició de noves colles castelleres arreu del país i en llocs on el seu coneixement era poc més que anecdòtic fins arribar a les Illes Balears i a la Catalunya Nord, ja dins l'estat francès. Si el 1991 existien 24 colles castelleres, al cap de deu anys, el 2001 n'eren un total de 61.

No cal dir que aquesta progressió en el nombre de colles va anar acompanyat per la realització de construccions castelleres que feia més de cent anys que no es feien o bé en castells mai vistos enlloc. No ens estendrem aquí a detallar aquestes gestes ni els seus protagonistes per que son moltes les fonts d'informació existents actualment que el lector interessat hi pot tenir accés.

El que si hem fet ha estat recollir totes les actuacions que s'han vist a Constantí al llarg d'aquests 30 anys en els dos quadrants que acompanyem, i gràcies als quals hom es fa càrrec del paper que els castells han tingut a la vila durant aquest període.

Com ja s'intuïa en acabar-se la dècada dels 70, la dels 80 va representar el manteniment més o menys constant d'actuacions castelleres a la vila. La colla Xiquets de Tarragona inicia la seva presència a Constantí el mateix 1981, convertint-se, de llarg, en l'agrupació que més vegades ha visitat la vila en aquests darrers 30 anys –catorze vegades–. El casteller i veí Jaume Vilanova Cabayol “Jaume de Constantí” ens ha explicat la seva implicació en aquestes constants vingudes dels Xiquets de Tarragona, ja que, a l'inici dels 80 el Jaume desenvolupava càrrecs de responsabilitat tant a la colla tarragonina com a l'ajuntament de la vila. Precisament aquesta vinculació fou un dels motius pels quals se li reconegués la tasca desenvolupada en un parell d'homenatges que, el 1981 i el 2005 l'ajuntament li va retre al Jaume.

Però a Constantí hi han fet cap un total de vuit colles diferents en aquests darrers trenta anys i no sempre en el marc de la festa major. En la festa solidària “Mulla't per l'esclerosi” també s'hi ha comptat amb una actuació castelleres durant diverses edicions.

QUADRE D'ACTUACIONS CASTELLERES A CONSTANTÍ (1981 - 2011)

DATA	COLLA	MOTIU	P. de 4	4 de 6	3 de 6	4-6 ag.	5 de 6	3-6 s.	2 de 6	P. de 5	4 de 7	3 de 7	4-7 ag.	5 de 7	3-7 s.	2 de 7	4 de 8	3 de 8
1/8/81	Xiquets de Tarragona	Festa Major	2D							D	D	Id	D					
1/8/82	Xiquets de Tarragona	Festa Major								D	2D	D	D					
30/7/83	Xiquets de Tarragona	Festa Major	3D							2D	3D	D	D					
4/8/84	Xiquets de Tarragona	Festa Major								D	2D	D	D	D	C			
3/8/85	Xiquets de Tarragona	Festa Major								1/2D	3D	D	D					
27/7/86	Nois de la Torre	Festa Major								D	I							
	Castellers d'Altafulla	Festa Major	2D							D	D							
2/8/86	Colla Jove Xiquets de Tarragona	Festa Major			D (net)					D	D	D	D					
2/8/87	Xiquets de Tarragona	Festa Major			D					D	D	D	D					
25/2/90	Xiquets de Tarragona	Els tres Tombs	2D		D					D	D	IC	D					
11/3/90	Colla Jove Xiquets de Tarragona	Inag. Carretera	2D		D (net)					D	D							
10/9/94	Ganxets de Reus	Diada Nacional	4D		D													
7/5/95	Xiquets del Serrallo	Diada Col Turó	2D		D					D								
31/2/95	Xiquets del Serrallo	Fira Constantí	2D		D					D (net)								
1/8/98	Castellers de St. Pere i St. Pau	Festa Major	2D		D													
11/7/99	Xiquets de Tarragona	Mulda Esclerosi	3D		D					D		D	D					
9/7/01	Xiquets de Tarragona	Mulda Esclerosi	3D		D					D		D	D					
7/7/02	Xiquets de Tarragona	Mulda Esclerosi	3D		D					D		D	D					
6/7/03	Xiquets de Tarragona	Mulda Esclerosi	3D		D					D		D	D					
31/7/04	Xiquets de Tarragona	Festa Major	4D							Id								
31/7/05	Xiquets de Tarragona	Festa Major								D	D	D	D					
29/7/06	Xiquets de Tarragona	Festa Major	2D		D					D	I							
4/8/07	Xiquets de Reus	Festa Major	3D		D					D		D	D					
26/4/09	Colla Jove Xiquets de Tarragona	Inag. obres Esgl.			D					D	D	Id	D					
2/8/09	Castellers de St. Pere i St. Pau	Festa Major	2D		D					D	D	D	D					
9/10/11	Colla Jove Xiquets de Tarragona	Diada castellera	3D		D					D	D	D	D					

D = Descarregat
 C = Carregat
 I = Intent
 Id = Intent desmuntat

Fonts Utilitzades: De l'autor / "Crònica de Castells" d'Eloi Miralles Figueres a "La Vanguardia" / Base de dades Colla Jove Tarragona i Coordinadora de Colles Castellers de Catalunya / Centre de Documentació Castellera - Museu de Valís / Albert Pallarés - Xiquets de Tarragona
 Llibre "Xiquets del Serrallo, els primers 10 anys".

Nom de la Colla	Anys	Total
Xiquets de Tarragona	1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1987, 1990, 1999, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006	Catorze
Colla Jove Xiquets de Tarragona	1986, 1990, 2009, 2011	Quatre
Xiquets del Serrallo	1995, 1995	Dues
Castellers de Sant Pere i Sant Pau	1998, 2009	Dues
Nois de la Torre	1986	Una
Castellers d'Altafulla	1986	Una
Ganxets de Reus	1994	Una
Xiquets de Reus	2007	Una
TOTAL ACTUACIONS		26

Quan al nivell casteller, hem de convenir que les colles contractades en aquest període mai han alçat construccions de molta entitat. El 1984 els Xiquets de Tarragona hi van carregar el dos de set en una temporada que van carregar un sol tres de vuit i completar diversos quatres de vuit. Dos anys després, el 1986, els seus rivals tarragonins, la Jove de Tarragona, van descarregar l'esmentat dos de set, quan el seu sostre en aquella temporada era el quatre de vuit carregat (en tres ocasions).

Aquest dos de set descarregat de la Jove tarragonina ha esdevingut el castell més important bastit a Constantí al llarg del segle XX i el que portàvem del XXI just fins acabar la temporada passada, 2011, quan la mateixa colla Jove de Tarragona va trencar aquest sostre completant el quatre i el tres de vuit.

El 17 de setembre del mateix 2011 la vila va veure com la Colla Vella dels Xiquets de Valls passava amb carros i a peu i vestits a l'antiga en una sortida que van organitzar per desplaçar-se de Valls a Tarragona tal i com es feia al segle XIX.

Però els actes amb més intenció castellera foren els organitzats la setmana del 3 al 9 d'octubre de l'any passat, 2011, pel Centre d'Estudis Constantinencs, el Casino, el Sindicat i la Colla Jove dels Xiquets de Tarragona. Els actes van consistir en un taller i explicació del món casteller a l'Escola Mossèn Ramon Bergadà realitzat per un grup de castellers constantinencs de la colla Jove de Tarragona i d'altres de la pròpia colla i un sopar amb castellers constantinencs que va servir també per recuperar l'històric Ball de Coques, amenitzat pels Grallers de l'Esperidió, amb la intervenció del periodista Xavier Brotons, el president de la colla Jove Albert Grau, l'alcalde i president del CEC Josep Maria Sabaté, el casteller Jaume Vilanova i el president del Casino i membre de l'esmentada colla Jove, Josep Maria Nicolau; cloent els actes el diumenge dia 9 l'esmentada i reeixida actuació de la colla Jove de Tarragona.

Tota una declaració d'intencions de la vila vers els castells...

Aquest tres de vuit descarregat per la colla Jove dels Xiquets de Tarragona el passat 9 d'octubre del 2011 esdevé, fins avui, el castell de major entitat alçat a Constantí al llarg del segle XX i fins el 2011. (Foto Neus Baena Font)

CASTELLERS DE CONSTANTÍ

En repassar les notícies de l'època daurada dels castells al segle XIX, ja ens hem referit diversos cops de la importància que tenia el fet que, les poblacions que visitaven els Xiquets de Valls, havien de tenir un nombre important d'aficionats locals per acabar d'engruixir la colla.

Com més gent aportava la població, més i millors castells es bastien. Pel sol fet de haver pogut demostrar que la plaça de Constantí s'hi havien alçat castells de nou pisos; també que els vallencs s'hi quedaven diversos dies; i que venien les dues colles vallencques, es fa evident que la població comptava amb un grup nombrós d'aficionats als castells que donaven tot el seu suport a l'activitat.

De entre les diverses maneres d'ajudar a les colles, una d'elles era, lògicament, fent pinya i també pujant als castells que s'hi alçaven. Es compten per desenes les poblacions que tenien aquests grups actius on, els membres més destacats dels quals pujaven a les construccions segons les seves aptituds: des dels més modestos, que pujaven a castells de sis i pilars de quatre, fins als "cracs" de l'època, imprescindibles per poder completar les gestes castelleres més difícils.

Si fem un repàs a totes les cròniques que s'han pogut rescatar i que hem anat reproduint i analitzant a la primera part d'aquest treball, veurem com el primer esment que parla d'un nucli d'aficionats locals fidels als castells correspon a la festa major d'estiu del 1880, quan diu que es tracta d'una activitat de la que *"muestran especial afición dichos vecinos."*

Comprovada la evidència, el següent pas es poder constatar la seva participació activa en l'aixecament dels castells. I aquesta referència no trigarà a aparèixer. Per la festa major d'hivern de l'any següent, 1881, el "Diario de Tarragona" del 21 de gener parla, sense embuts, de la existència de castellers locals: *"...con bastante concurrencia de forasteros, especialmente para ver las torres que levantaron los 'xiquets de Valls' y algunos aficionados de dicho pueblo"*. Queda clara, amb aquesta gasetilla, que els vallencs alçaven els seus castells en col·laboració dels constantinencs.

Uns castellers-aficionats que no es limitaven a participar en les vingudes dels Xiquets de Valls a la vila, si no que també acompanyaven als vallencs en altres localitats, almenys a la capital de la demarcació, si ens atenem al següent text aparegut al "Diario de Tarragona" del 25 de setembre del 1897 a propòsit de les festes de Santa Tecla tarragonines: *"En cuanto á la concurrencia de forasteros, si bien no ha sido tan numerosa como era de esperar, no han faltado en cambio aficionados á los toros y á los 'Xiquets de Valls' de los vecinos pueblos de Constantí, La Canonja, Morell, Vilallonga, Altafulla y otras poblaciones de la comarca"* (15) És evident que el pol d'atracció que representa per als constantinencs la ciutat de Tarragona també s'havia de reflectir en l'aspecte casteller.

Fent un salt en el temps, però mantenint el mateix tarannà participatiu que acabem de veure, ens aturem als anys 30 del segle XX quan, segons el testimoni de Josep Maria Font existia a Constantí un grup de joves que anava a Tarragona per a veure les actuacions allí realitzades. Entre aquest jovent n'hi havia dos –els noms dels quals no recorda– que treballaven al port de Tarragona en la càrrega i descàrrega, forts i corpulents, que formaven part activa de les colles tarragonines. Des de Constantí anaven i venien en tartana, amb el cotxe de línia o, fins i tot, a peu per participar en els assajos i en les actuacions dels tarragonins. Sembla esser que aquest grup, en acabar-se la guerra civil, es va diluir.

Arribats en aquest punt, on hem pogut constatar el que ja s'intuïa, és a dir, la existència de castellers a la vila, el nostre propòsit es fer un altre pas endavant i intentar posar noms i cognoms a aquests anònims vilatans. Malgrat que la tasca sembli, a priori, gairebé impossible donat el temps transcorregut, hem pogut localitzar-ne alguns noms que, per un motiu o altre, han deixat petjada, quedant en el record d'antics castellers, els quals, a la vegada i en el seu moment el van transmetre, i així fins arribar als nostres dies.

El “Falet” de Constantí

Josep Serra Miret, conegut dins l'ambient casteller com el “Pep de Janillo” era un vallenc membre d'una família castellera on pràcticament tots els components masculins militaven a les files de la colla Vella dels Xiquets de Valls. Va néixer el 1856 i el 1923, amb seixanta-set anys, va anar a viure a Buenos Aires, a l'Argentina. Allí els catalans residents editaven una revista anomenada “Catalunya”, on al número 64 corresponent al març del 1936 apareix una entrevista a l'esmentat “Pep de Janillo”.⁽³³⁾

A la pregunta “-Recordeu altres castells d'anomenada?”, “Janillo” anomena, entre altres gestes, la següent: “A Constantí, el primer que va parar el ‘pilar de sis’ sense mans, fou el Falet de Constantí, que havia estat capità de voluntaris.”

Com a component de la colla Vella, “Janillo” relata en la entrevista anècdotes, gestes i noms relacionats amb la seva colla. Pensem, doncs, que el “Falet” havia d'esser de la colla Vella vallenc. Per l'edat de l'informant i pel castell –un pilar de sis sense mans, poca broma– creiem que es tracta d'un personatge més o menys coetani a ell i que la gesta hauria tingut lloc a la dècada dels 80 del segle XIX.

Altra cosa es identificar al personatge. Les úniques pistes que ens dona “Janillo” es el seu renom (“Falet”) i la seva condició de capità de voluntaris. Respecte a aquest darrer punt, hem d'explicar que els “voluntaris” era una milícia ciutadana anomenada “Voluntarios de la libertad”, que va néixer després de la revolució de setembre del 1868 per protegir a la ciutadania dels possibles atacs dels partidaris d'Isabel II i d'altres forces absolutistes. Aquest cossos es van formar en multitud de poblacions, àdhuc a Constantí, on hem estat buscant el seu capità per tal d'identificar el “Falet”.

Entre la documentació consultada hem trobat dos caps: Joan Ferre Curull, que presenta la dimissió del seu càrrec l'abril del 1869 i Josep Solanes Abelló, que ho serà fins el gener del 1873, quan el cos formalitza l'entrega de les armes. No trobem cap Rafael (“Falet” en seria el diminutiu) ni tampoc cap familiar directe –pares ni avis– dels dos personatges (el fill d'un Rafael podria ésser conegut com el “Falet” malgrat no dir-se'n). Dit això, el més probable es pensar que el càrrec de capità de voluntaris l'exercís en una altre de les moltes poblacions on es van formar aquestes milícies, impossibilitant la nostra tasca d'identificació d'aquest casteller constantinenc.

Pere Bergadà Cerdà, “Patxico” De Constantí (10-6-1828 / 28-10-1885)

Josep Domènech Trenchs, conegut amb el renom de “Xaconet”, era un altre casteller de la colla Vella dels Xiquets de Valls que va tenir l'encert de recollir noms de castellers

(33) Centre de Documentació Castellera (CDOCA) - Museu de Valls.

del segle XIX. Va néixer a Valls el 1878 i fins a la seva mort, amb 98 anys el 1976, sempre havia format part de la colla Vella, tal i com ho havia fet el seu pare, Josep Domènech Miquel "Guerxo del Xacó".

A finals del 1955 el vilafranquí Fèlix Cusiné Martí (1909-1967) va descobrir que l'esmentat "Xaconet" havia compostat un fotomuntatge on volia representar el quatre de nou net que la colla Vella de Valls va completar per la festa major de Tarragona el 1881. La feina feta no era cap caprici: en aquell mític castell el seu pare Josep hi va pujar a terços. Davant la manca d'imatges d'aquest castell, "Xaconet" es va fer la seva pròpia, encara que fossi manipulada.

Fotomuntatge realitzat pel casteller de la colla Vella Josep Domènech Trencs "Xaconet" cap el 1955 on vol representar el mític quatre de nou sense folre descarregat per la colla Vella per Santa Tecla del 1881 a Tarragona. L'interès del document és al darrere, on el vell "Xaconet" va transcriure els castellers que van intervenir, anotant com un dels baixos era el "Patxico" de Constantí (Reproducció extreta del llibre de Jordi Morant i Clanxet "Història dels Castells", 1967).

Però l'interès del document no rau en la fotografia trucada: apareix al seu darrere, on "Xaconet" va transcriure l'alineació d'aquest castell. Ell no va viure el seu enlairament –tenia només tres anys–, per tant, el record provenia del seu pare que, com hem dit, sí que hi va pujar i, per tant, coneixia els seus companys.

Repasant la llista –que fou copiada per l'esmentat Cusiné, com hem dit, el 1955– ens trobem que, un dels quatre baixos era el "Pachico de Constantí". Aquest llistat, que va passar de mà en mà per diversos estudiosos i aficionats dels anys 50 i 60, fou donat a conèixer públicament per primer cop pel tarragoní Jordi Morant i Clanxet al seu llibre "Història dels Castells" el 1967.⁽³⁴⁾

Molts anys després, cap a mitjans dels 80, les casualitats van fer que un descendent del "Patxico", el constantinenc Josep Bergadà Español coincidís, per motius professionals, amb un gran aficionat i coneixedor del món casteller, el tarragoní Ramon Ribas Ballester, el qual, en assabentar-se de la circumstància, va voler identificar al llegendari casteller decimonònic mitjançant l'esmentat descendent, divulgant després el resultat entre diversos estudiosos del fet casteller.

El nom que va transcendir fou el de Josep Anton Bergadà Español; així consta en diversos articles i treballs que parlen dels components d'aquell mític castell alçat el 1881. Però en fer la consulta en diversos padrons municipals i, sobretot, en els llibres

(34) Primera edició, pàgs. 78 i 79

sacramentals de la parròquia de Constantí, ens hem trobat que l'esmetat personatge havia nascut el 6 de juliol del 1870, per tant només tenia 11 anys quan es va assolir la gesta del quatre de nou sense folre. Posats en contacte amb el confident de Ribas –que, casualment, te els mateixos cognoms que el seu avi– hem convingut que el llegendari casteller havia d'esser el seu besavi, no pas el seu avi. Aquest fou, doncs, Pere Bergadà Cerdà, nascut a Constantí el 10 de juny del 1828, de professió fuster i casat amb Maria Español. Quan va parar a baixos el quatre de nou sense folre tindria, doncs, 53 anys.

A casa del Pere Bergadà eren coneguts com a cal "Pere Coix", però el renom de "Patxico" li va sobrevenir arran del fet que una germana seva –de les sis que va tenir– estava casada amb un "Patxico", un renom que apareix al llibre d'onomàstica de Ramon Amigó situant la casa a la costa de Ca Curull, al final de carrer de la Font.

Per les diferents converses mantingudes amb el seu besnét, sabem que, per tradició familiar ha quedat el record que el Pere era un home fort i corpulent, que treballava al port de Tarragona i feia els quatre quilometres que separaven casa seva de la feina a peu per unes dreces que ell coneixia. Segons el mateix Josep Bergadà, l'afició castellera fou transmesa al fill del Pere, el Josep Anton Bergadà Español (1870-1935) i aquest, al seu torn, al seu fill Rafael Bergadà Rabell, nascut el 1910 i pare del nostre interlocutor. En aquest sentit, hom recorda la vivència que el seu avi Josep Anton duia al seu fill Rafael als castells a Tarragona d'amagat, sense que ho sabés la mare. Però un dia, quan la Maria rentava el xiquet, es va adonar d'uns blaus que tenia al cos. Preguntant com se'ls havia fet, es va descobrir l'assumpte i va prohibir que tornés a anar-hi mai més.

Pere Bergadà no va envellir, morint als 57 anys el 1885, tan sols quatre anys després del mític quatre de nou sense folre completat per Santa Tecla del 1881.

Pau Rafols Maduell (2-1-1861 - 19..)

Nascut a "Mas Moruny", segons consta al registre de baptismes de la parròquia, la seva condició de casteller ens la va descobrir el seu net Josep Maria Rafols Bofarull (1917) en diferents xerrades mantingudes amb l'actual l'alcalde de la vila, sr. Sabaté, a finals del 2011 i principis del 2012.

Segons aquest testimoni, el Pau va aguantar el pilar de set a Constantí durant la processó. Per l'edat del seu avi, es del tot factible que s'hagués atrevit amb un dels pilars més difícils –sols superat pel de vuit– que es bastien al segle XIX abans que es deixessin de fer en iniciar-se la decadència.

Seguint el testimoni del seu net, el Pau formava part d'un grup de joves constantinencs que no dubta en qualificar-los de "colla" local, ressaltant que a l'època del seu avi n'hi havia a cada poble de grups com el de Constantí. Certament, el Pau ens descriu els grups d'aficionats i castellers que tenien les poblacions amb més afició castellera, els quals participaven activament en la contractació de colles foranies i reforçaven les seves files en diversos aspectes, àdhuc l'estrictament casteller, pujant-hi conjuntament amb els visitants i, fins i tot, atrevint-se en construccions bastides totes elles per castellers locals. El model recordat pel Pau a Constantí era, efectivament, generalitzat en moltes altres poblacions.

Pau Alasà Reverté "de cal oficial" (18-2-1871 - 19..)

En conèixer les nostres intencions d'intentar identificar antics castellers de Constantí, l'actual alcalde de la vila, Josep Maria Sabaté ens feu sabedors que el pare de la seva

àvia materna –la Carme– havia format part d’alguna de les colles castelleres vallenques i que, amb la colla, anava a actuar a Tarragona.

Aquest casteller es deia Pau Alasà Reverté, nascut el 18 de febrer del 1871 a la casa coneguda com “cals oficis”. El 9 de gener del 1897 es casa amb Carme Marsal Gavaldà. Al padró d’habitants del 1904 el trobem vivint al número 46 del carrer Sant Vicenç, on consta que es pagès de professió.

Per altre part, l’actual president de la colla Jove dels Xiquets de Tarragona, Albert Grau Valls també ens ha facilitat alguna informació d’aquest casteller, ja que la seva àvia materna, Feliça Alasà Marsal, era una altre de les filles –la petita de cinc germans– del Pau Alasà. Segons aquestes fonts hom recordava també com el Pau anava junt amb altres companys del poble a peu fins a Tarragona per anar a fer castells. Entre els records tramesos per la Feliça també existeix la vivència de com la seva mare, la Carme, o bé la seva àvia, la Maria, culpaven als castells de la lesió d’una cama: “ves... ves als castells, que t’han fet coix d’una cama!”. Aquest record es especialment interessant per diversos motius.

En primer lloc cal tenir en compte que al llibre de Jordi Morant⁽³⁵⁾ cita una llarga llista de noms i renoms que conformaven la pagesia tarragonina al segle XIX a on hi trobem el “Coix d’Alasà”, sens dubte, el nostre recriminat. I, en segon lloc, per que estaríem situant un altre casteller a la família més reculada en el temps en el cas que estiguéssim parlant del pare del Pau. En aquest sentit, el record familiar diu que el pare del Pau se’l coneixia com el Joanet Alasà, i que, per tant, s’hauria de dir Joan. Per la nostra part, hem buscat als llibres sacramentals de la parròquia de Constantí i hem comprovat com el pare del Pau es deia Josep Maria i no pas Joan. Però, en canvi, si que hem vist com el seu avi patern es deia Joan. Llavors, podria ésser plausible que fos conegut com el Joanet –el fill del Joan– Alasà.

Un Joanet Alasà que apareix a llibre de Morant⁽³⁶⁾ entre la llista de castellers tarragonins que van voler organitzar una colla local pròpia a les darreries del segle XIX, per donar continuïtat a la colla de la Mercè creada el 1885 a Tarragona. Si realment es tracta d’aquest personatge, estaríem parlant de Josep Maria Alasà Illa, nascut el 1828 a Constantí i casat amb Maria Reverté l’u d’agost del 1868. Masses anys, al nostre entendre, per emprendre el projecte d’una nova colla, però perfectament compatible amb la edat del seu fill Pau (en va heretar el renom?).

Un seguit de dades difícils, a hores d’ara, de lligar-les amb exactitud entre elles i que no ens permeten anar més enllà del fet inqüestionable que un o l’altre –o tots dos– eren castellers de Constantí a la seva època i estaven estretament vinculats a la ciutat de Tarragona.

Joan Alasà Espera (1904-1981)

El pare d’aquest constantinenc es deia Josep Alasà Reverté (11-5-1878 / ?) i era germà del Pau Alasà Reverté, el casteller que acabem d’estudiar en l’apartat anterior; per tant era nebot seu.

Segons ens ha fet saber el seu fill Joan Alasà Solé, quan el seu pare tenia cinc anys, ell i la seva família van traslladar la seva residència a Tarragona.

(35) Primera edició pàg. 74, extret del llibre “Tarragona en la història general” 1929

(36) Primera edició pàg. 69

La importància del seu paper dins el món casteller apareix poc després d'acabada la guerra civil espanyola. D'una bona corpulència física, Alasà parava a segons tots els castells dels Xiquets de Tarragona durant la postguerra, àdhuc el pilar de cinc. Al llibre "Els Castellens de Tarragona"⁽³⁷⁾ es recull el testimoni de Salvador Arbona "Valent", un casteller que recorda l'intent del dos de set que els Xiquets tarragonins van provar durant la festa major de Vilafranca del 1945, parat a segons per Alasà. A més, el mateix testimoni recorda que Alasà era qui transportava la colla a les sortides –com ara aquesta de Vilafranca– amb el seu camió que tenia com a transportista que era.

Aquest detall és confirmat pel seu fill Joan, que ens explica com el seu pare hi posava uns bancs de fusta i un tendal al camió i d'aquesta manera es feien els desplaçaments de la colla.

A l'esmentat llibre "Els Castellens de Tarragona" –pàgs. 200 i 201– es reproduïx un article aparegut al "Diario Español" del 22 de setembre del 1946 on es fa un repàs a l'estat dels Xiquets de Tarragona just abans de l'actuació de Santa Tecla d'aquell any 1946. L'article es prou valuós per que dona a conèixer, encara que sigui amb alguns renoms, els castellers que composaven llavors la colla, agrupats d'acord amb la posició que ocupaven en el castell. Entre tots els segons de que disposava l'agrupació hi trobem al Joan Alasà.

Però, a més, l'article en qüestió situa els noms de la junta directiva que duïa les regnes dels Xiquets de Tarragona, formats ja en una entitat legalment constituïda. Com a president hi trobem a Esteve Pomerol Calvet (1892-1967) que, a la vegada, exercia les funcions de cap de colla; i com a sotspresident apareix Joan Alasà. La importància que Alasà tenia dins la colla tarragonina ens la confirma el seu fill Joan, que ens afirma que llavors el seu pare era el número dos de l'agrupació i home de confiança del seu màxim dirigent, el mític Esteve Pomerol.

Dins les seves atribucions estaven les de responsabilitzar-se de la canalla dels Xiquets. Durant la segona meitat de la dècada dels 40, Alasà portava cinc o sis nens a reforçar la colla Vella dels Xiquets de Valls i també als Nens del Vendrell, quan el seu cap de colla era el Joan Julivert Nin (1907-1972).

Segons el seu fill Joan, el seu pare va deixar l'activitat casteller quan ell tenia 14 anys, és a dir, cap el 1949/1950 arrel d'una discussió amb un altre casteller.

Maties Font

Per testimoni del constantinenc Pau Folch Claravall (1914) agutzil de la vila durant molts anys, podem afegir a la llista aquest personatge del qual no en sabem gaire cosa. Segons sembla, hauria nascut cap el 1905 aproximadament i de solter anava amb les colles vallenques. Estaríem parlant de finals de la dècada dels anys 20 i principis dels 30. Es va casar a Constantí i, poc després, se'n va anar a viure a Tarragona, on el nostre informant li perd el rastre. Junt amb ell també hi anaven altres companys de la seva edat i condició –és a dir, mossos de cases de propietaris–.

Per la nostre part no l'hem sabut trobar en cap dels llistats de castellers que actualment tenim a l'abast d'aquells anys 30, ni de tarragonins ni de vallenques.

(37) "Els Castellens de Tarragona 1926-2006. Imatges i testimonis" AA.VV. Cossetània Edicions, 2008, pàg. 190

Joan Fortuny Mas (1929)

Fill de Mont-roig del Camp. Quan tenia dos anys (el 1931) ell i la seva família es va traslladar a viure a Constantí. L'any 1972 va anar a viure a Tarragona. Allí es va aficionar als castells. La seva primera actuació creu que fou la del concurs del 1980 a les files dels Xiquets de Tarragona, on sempre va fer de crossa. Després de vint-i-cinc anys a la colla, cap el 2005 va deixar de prendre-hi part activa. Els seus fills han llegat la seva afició: la Carne excel·lint-se amb el pilar de quatre caminant el dia de la Mercè, i el Joan retransmetent diades castelleres per la ràdio.

Josep Maria Font Tarrida (1929)

Mercès a les seves vivències personals, hem pogut recuperar algunes dades sobre l'afició castellera a Constantí, ja des d'abans de la guerra civil (veure introducció d'aquest apartat corresponent a castellers locals). L'any 1955 era un dels components de la Penya Maginet de Radio Tarragona que van fer venir la colla Nova dels Xiquets de Sant Magí (veure apartat "Anys 50, el retorn dels tarragonins"). Quan va traslladar la seva residència a Tarragona, aviat va començar a apropar-se a les pinyes de les colles tarragonines. Finalment fou membre de la colla Jove dels Xiquets de Tarragona, creada el 1979, on hi han desfilat quatre fills i dues netes.

Jaume Vilanova Cabayol "Jaume de Constantí" (1943)

Nascut a Maspujols, de petit la seva família es va traslladar a viure a Constantí, on el seu pare va exercir de secretari de l'ajuntament. Membre dels Xiquets de Tarragona des del concurs de tarragoní del 1970, poques setmanes després que les dues colles existents a la capital de la demarcació –Colla Nova i Colla Vella– es fusionessin en els actuals Xiquets de Tarragona, esdevenint un dels primers castellers que no havien format part en cap de les esmentades agrupacions.

La seva implicació en la vinguda d'aquesta colla en diferents ocasions a Constantí ja ha estat explicada a l'apartat "Època actual (1981-2011)". Vilanova havia format part de la junta dels Xiquets i membre del Patronat Municipal de Castells de Tarragona.

Segons podem llegir al llibre "Els Castellers de Tarragona" (37) –pàg. 359– el 1981 va pujar als primers castells de vuit de la colla, el dos de set i el quatre de vuit, dels quals fou titular indiscutible durant deu anys. Va carregar en diverses ocasions el tres de vuit i el primer quatre de vuit amb agulla dels Xiquets (1997) –després de quatre anys sense pujar i a manca d'un segon–, participant al pis de segons en diversos castells folrats de la colla com el dos de vuit i el tres de nou.

El 2005 l'ajuntament de Constantí li va retre un homenatge amb la entrega d'una placa amb la inscripció: "En reconeixement del poble de Constantí a la tasca realitzada des del 1971 en favor de la cultura catalana popular".

CASTELLERS ACTUALS

El mateix Jaume Vilanova ens ha recordat que entre els anys 1975 i 1985 anaven amb els Xiquets de Tarragona diversos membres de la família Avilés que vivien a la vila: tres o quatre germans amb una bona tècnica i alguns dels seus fills. I també un parell o tres components de la família Humanes, que residien al barri de Centcelles.

Aquesta participació de constantinencs amb la colla tarragonina apareix reflectida al llibre "Castells i Festa"⁽³⁸⁾ en un completíssim estudi de l'estructura social basada en els 467 castellers que composaven la colla el 1999. Segons aquest estudi, aquell any hi havia tres castellers de Constantí, provinents de grups familiars diferents.

Volem acabar aquest apartat –i el treball– transcrivint la relació de castellers constantinencs que foren homenatjats el passat mes d'octubre del 2011 dins els actes que ja hem comentat al final de l'apartat "Època actual (1981-2011)". El dissabte 8 d'octubre, al Casino s'hi aplegaren unes seixanta persones, de les quals una quinzena eren castellers de Constantí.

La relació, tramesa per Oriol Nicolau Tell, està agrupada per colles castelleres i inclou també aquells que actualment viuen fora però hi tenen relacions familiars actuals a la vila (apareixen amb un asterisc):

COLLA JOVES XIQUETS DE VALLS:

- Andy Cristino Bravo
- Edu Cristino Bravo
- Melody Cristino Bravo
- Francesc Vilanova Bové

XIQUETS DE TARRAGONA:

- Enric Guim Domènech
- Isabel Pérez Hombrado
- Marc Valls Puig
- Sergi Valls Puig
- Jaume Vilanova Cabayol

COLLA JOVE DELS XIQUETS DE TARRAGONA:

- Helena Font Ferran
- Maria Font Ferran
- Jordi Font Solé
- Josep Maria Font Solé (*)
- Lluís Font Solé
- Josep Maria Font (*)
- Magí Giménez Vives
- Núria Giménez Vives
- Sara Giménez Vives
- Josep "Picu" Giménez Puig
- Albert Grau Valls (*)
- Jordi Grau Valls (*)
- Pere Grau Valls (*)
- Núria Maduell Pallarès
- Josep Maria Nicolau Rosselló

(38) "Castells i Festa. La Colla Xiquets de Tarragona (1990-1999)" Albert Pallarès Roig i Manel Valls Combalia - Edicions el Mèdol - 2000.

- Jordi Nicolau Tell
- Oriol Nicolau Tell
- Josep Pere Plana Español
- Marta Sabaté Rovira
- Marta Sabaté Vives
- Núria Sanahuja Selva (*)
- Laia Sanahuja Selva (*)
- Ignasi Vendrell Font

XIQUETS DE REUS:

- Glòria Nicolau Figuera (*)
- Gabriel Nicolau Figuera (*)

XIQUETS DEL SERRALLO:

- Germans Humanes.
- Daniela Niell

FONTS UTILITZADES

Bibliografia:

- AA VV.- "Els anys de la II República a Constantí (1931-1936)" Ajuntament de Constantí, 2007
- AA VV.- "Món Casteller" - Rafael Dalmau, Editor - Barcelona, 1980-1982
- Aleu Padreny, Miquel - "Constantí. Mes d'agost festiu" Estudis de Constantí núm. 22 (2006) - Ajuntament de Constantí
- Amigó Anglès, Ramon - Onomàstica del terme municipal de Constantí". Sindicat Agrícola de Constantí. Institut d'Estudis Catalans. Treballs de l'Oficina d'Onomàstica,15 - 2008 -
- Balart, Lluís; Conesa, Àngel; Oriol, Carme; Pallarès, Albert; Pujadas, Joan Josep (coordinadors) "1926-2006 Els Castellans de Tarragona. Imatges i testimonis" - Cossetània Edicions - 2008
- Bargalló Valls, Josep - "La colla Xiquets de Tarragona i la tradició casteller de la ciutat" - Edicions El Mèdol - Tarragona, 1990
- "Pit i Amunt! Els castells a Torredembarra" - Edita Nois de la Torre - Torredembarra, 1985
- Bofarull Solé, Joan - "Nova descoberta sobre els orígens dels castells" - Revista "Castells" núm. 30 gener / febrer 2010.
- Ferrando Romeu, Pere - "Presència Castellera al Vendrell fins l'any 1926" - Patronat Municipal de Serveis Culturals del Vendrell - 1991
- Ferrando Romeu, Pere - Fèlix Josep Cusiné Via- "Cent anys de Castells (1876-1976) Entorn de la família Cusiné de Vilafranca del Penedès" - Edicions i Propostes Culturals Andana, S.L. -2011
- Güell Cendra, Xavier - "Els castells als llibres d'actes de Constantí" "El Vallenc" 25-2-2011
- "La Colla Vella dels Xiquets de Valls va actuar dos cops a Vilanova i la Geltrú el 1892" - "Diari de Vilanova" 7-12-2001

“El primer Sabadell casteller” - “Foc Nou” Butlletí de la colla Joves Xiquets de Valls, núm. 22 - Desembre 2001

“La Renaixença Castellera a Tarragona (1926-1936)” Edicions El Mèdol - Tarragona, 2001

“Els Castellars de Tarragona (1926-2006)”- AA VV - Tarragona, 2006 - Capítol “La colla Nova va revivificar la rivalitat a la ciutat”

Ibañez, Marta - “Castells a Sabadell abans de la Guerra Civil” - “Els Seballuts”, Butlletí dels Castellars de Sabadell, Abril del 1996

Morant i Clanxet, Jordi - “Historia dels Castells” - Tarragona, 1967

Pallarès Roig, Albert; Valls Combalia, Manuel - “Castells i Festa”- Edicions El Mèdol- Tarragona, 2000

Solsona i Llorens, Lluís - “Foc Nou” - Butlletí de la colla Joves Xiquets de Valls - núm. 44 - Desembre del 1993

Suárez-Baldrís, Santi - “Castells i Televisió, la construcció mediàtica del fet casteller” - Cossetània Edicions, 1998

Trenchs i Mestre, Miquel - “Miscel·lània Castellera anys 1850-1900” - Ràdio Capital de l’Alt Camp, Valls, Maig 1989

Premsa escrita:

El Correo Catalán, 1977

El Correo de Barcelona, 1852

El Correo de la Provincia, 1893

La Crónica de Valls, 1932

La Cruz, 1903, 1908, 1914

Diario de Barcelona, 1852, 1973

Diario de Reus, 1878, 1908

Diario de Tarragona, 1877, 1879, 1880, 1881, 1882, 1883, 1884, 1886, 1890, 1892, 1897, 1905, 1908, 1930, 1932

Diario de Valls, 1879

Diario de Villanueva, 1852

Diario del Comercio, 1895, 1896, 1900, 1903, 1905

Diario Español, 1944, 1955, 1959

Heraldo de Tarragona, 1905

El Mercantil, 1890

Las Noticias, 1904

La Opinión, 1877, 1878, 1879, 1880, 1887, 1890

La Orden, 1886

La Pàtria, 1922

La Provincia de Tarragona, 1887

La Renaixensa, 1883, 1892

El Vallense, 1879

La Vanguardia, 1883, 1933, 1977

Testimonis orals:

Alasà Solé, Joan - Tarragona

Arbona Gibert, Salvador “Valent”- Tarragona

Bergadà Español, Josep - Constantí
Estellé Mora, Manuel - Tarragona
Folch Claravall, Pau - Constantí
Fortuny Mas, Joan - Constantí
Font Tarrida, Josep Maria - Constantí
Grau Valls, Albert - Tarragona
Nicolau Tell, Oriol - Constantí
Pedrola Gallart, Ramon "Garrofeta" - Tarragona
Medina Moreno, Pedro - Tarragona
Rafols Borafull, Josep Maria - Constantí
Ribas Ballester, Ramon - Tarragona
Sabaté Sans, Josep Maria - Constantí
Solé Barrufet, Josep Maria - Constantí
Vera Arcos, Miguel - Tarragona
Vilanova Cabayol, Jaume "Jaume de Constantí" - Constantí

Arxius i biblioteques:

Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona
Arxiu Històric de Tarragona - Fons fotogràfic Canadell
Arxiu Municipal de Constantí
Biblioteca Víctor Balaguer, Vilanova i la Geltrú.
Centre de Documentació Castellera - Museu de Valls
Registre Civil. Jutjat de Pau de l'Ajuntament de Constantí

Altres:

Güell Cendra, Xavier - "Castells a les visites parroquials de Constantí i Vila-seca" a <http://balldexiquetsdevalls.wordpress.com/> (26-8-2011)
"Dues cròniques vuitcentistes a Constantí per Sant Sebastià " <http://balldexiquetsdevalls.wordpress.com/> (25-9-2011)
Castells a Constantí per Sant Sebastià i Sant Antoni Abat al segle XIX " <http://balldexiquetsdevalls.wordpress.com/> (29-9-2011)
Castells a Constantí per Sant Feliu (1886-1892) <http://balldexiquetsdevalls.wordpress.com/> (9-11-2011)
Castells a Constantí a finals del segle XIX" - <http://balldexiquetsdevalls.wordpress.com/> (6-1-2012)
Els darrers castells a Constantí" - Xavier Güell Cendra - <http://balldexiquetsdevalls.wordpress.com/> (8-1-2012)
Programes de la festa major de Constantí del 1952 i 1953 - Col·lecció Josep Maria Sabaté Sans
Transcripció de la Taula Rodona sobre la Colla Nova dels Xiquets de Sant Magí. Agost del 2002 al local dels Xiquets de Tarragona.
Revista "Catalunya" - Buenos Aires (Argentina), núm. 64 març del 1936 - Centre de Documentació Castellera - Museu de Valls
Base de Dades Colla Jove dels Xiquets de Tarragona - Coordinadora Colles Castellers de Catalunya.

